

KEHITYSVAMMAISTEN PÄIVÄTOIMINTA

Kehittämishanke Helsingin kaupungin kehitysvammaisten
autismin kirjon asiakkaiden ryhmäkotiin.

Mari Katavisto

KEHITYSVAMMAISTEN PÄIVÄTOIMINTA

Kehittämishanke Helsingin kaupungin kehitysvammaisten autismin kirjon asiakkaiden ryhmäkotiin.

Mari Katavisto

Diakonia ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyö, kevät 2015

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Katavisto, Mari. Kehitysvammaisten päivätoiminta. Kehittämishanke Helsingin kaupungin kehitysvammaisten autismin kirjon asiakkaiden ryhmäkotiin. Helsinki, kevät 2015, 46 s., 7 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi (AMK).

Opinnäytetyö on kehittämispainotteinen opinnäytetyö. Opinnäytetyön tarkoitus oli luoda päivätoiminta kehitysvammaisten autismin kirjon henkilöiden ryhmäkotiin, Helsingin kaupungin vammaispalveluihin. Päivätoiminnan tavoitteena oli parantaa kehitysvammaisten autismin kirjon henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta sekä luoda kustannustehokas ja vaihtoehtoinen malli järjestää kehitysvammaisten päivätoimintaa.

Opinnäytetyö toteutettiin ryhmäkodissa jossa, on runsaasti apua ja tukea tarvitseville kehitysvammaisille autismin kirjon henkilöille. Kehittämistyön tarkoitus oli luoda päivätoiminta autismikuntoutuksen periaatteiden mukaisesti. Päivätoiminnan suunnitelman tarkoituksena oli luoda strukturoitu päivätoiminnan runko, joka on mahdollista siirtää Helsingin kaupungin muihin ryhmäkoteihin. Opinnäytetyönä syntyneen päivätoiminnan arviointi on henkilökunnan ja asiakkaiden palautteesta koottua arviointia.

Henkilökunta arvioi päivätoiminnan autismikuntoutuksen mukaiseksi palveluksi. Palautteiden pohjalta voidaan todeta, että strukturoitu malli on siirrettävissä muihin ryhmäkoteihin ja se noudattaa autismikuntoutuksessa merkittävänä pidettäviä asioita. Itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden parantamisen arviointi oli ristiriitaista. Palautteiden antajat arvioivat itsemääräämisoikeuden parantuneen, mutta osa henkilökunnasta arvioi sen olevan hyvää ja toiset arvioi siinä olevan vielä kehitettävää. Asiakkaat arvioivat päivätoiminnan sen mukaan, mistä toiminnoista he ovat pitäneet ja mistä eivät ole pitäneet. Asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä kahvilassa käymiseen ja pitivät lepoa epämieluisana toimintona. Asiakkaat toivoivat tulevaisuudessa pizzalla käymistä.

Avainsanat Autismi kirjo, Autismikuntoutus, Päivätoiminta, Osallisuus, Itsemääräämisoikeus, Kehitysvammaisuus, Vammaispalvelut

ABSTRACT

Mari Katavisto

People with disabilities daily activities. The development of Helsinki city development for people with disabilities autism spectrum of customers in a group home.

46 p. 7 appendices. Spring 2015. Diaconia University of Applied Sciences, Helsinki faculty, Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

This is a development focused final project. The aim of this final project was to create day activities for a group home aimed for individuals with learning disabilities as well as autism spectrum disorders in the Helsinki municipal services for disabled. The aim of the day activities was to improve the autonomy and participation of the learning disabled individuals with autism spectrum disorders as well as to create a cost efficient and alternative model for organizing the day activities of learning disabled persons.

The final project was implemented in a group home for learning disabled individuals with autism spectrum disorders requiring substantial aid and support in everyday life activities. The development work was to create day activities according to the principals of autism rehabilitation. The aim of the plan created for the day activities was to create a structured framework, which could be implemented into other group homes of the Helsinki city municipal services. The assessment of the day activities created as a part of this final project was compiled from feedback given by the staff and clients of the group home.

The staff assessed the day activities to be in accordance with autism rehabilitation. Based on the feedback it can be said that the structured framework can be implemented into other group homes and that it adheres to aspects deemed relevant to autism rehabilitation. The assessment on the improvement of the autonomy and participation of the clients was conflicting. The autonomy of the clients was assessed to have improved, however some of the staff assessed it to be good while others felt there was need for further development. The clients assessed the day activities according to which activities they liked and disliked. The clients have been satisfied with going to a café and found resting to be a disagreeable activity. The clients expressed the wish to go for pizza in the future.

Keywords Autism Spectrum Disorder, Autism rehabilitation, Day activities, Participation, Autonomy, Learning disabled, Services for Disabled

SISÄLLYS:

1 JOHDANTO	7
2 KEHITYSVAMMAISUUS JA AUTISMIN KIRJO.....	9
2.1 Kehitysvammaisuus	9
2.2 Autismin kirjo	10
3 AUTISMIKUNTOUTUS	12
3.1 Toimiva arki	13
3.2 Kommunikaatio.....	14
3.3 Aistit	16
3.4 Tunnetaidot	18
4 VAMMAISPALVELUT	20
4.1 Asumispalvelut	20
4.2 Työ- ja päivätoiminta	21
4.3 Palvelut Helsingin kaupungilla.....	21
5 OSALLISUUS Ja ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS.....	24
6 PÄIVÄTOIMINNAN KEHITTÄMISEN TAUSTA, SUUNNITTELU JA TOTEUTUS.....	26
6.1 Lähtökohdat.....	26
6.2 Toimintaympäristö	27
6.3 Tarkoitus ja tavoite	28
6.4 Suunnittelu	29
6.5 Toteutus	34
6.6 Johtopäätökset	37
7 ARVIOINTI	39
7.1 Henkilökunnan palaute päivätoiminnasta	39
7.2 Asiakkaiden palaute päivätoiminnasta	41
7.3 Itse arviointi opinnäytetyö prosessista ja päivätoiminnasta	41
8 POHDINTA	43
8.1 Eettisyys ja luotettavuus	43
8.2 Ammatillinen kasvu	45

LÄHTEET	47
LIITE 1: Päivätoiminnan suunniteltu runko.....	51
LIITE 2: Ohje asiakkaalle postin haku- toimintoon	52
LIITE 3: Materiaalilista	53
LIITE 4: Tehtävä lista	54
LIITE 5 Lopullinen päivätoiminnan runko	55
LIITE 6 PÄIVÄN PÄÄTÖS:.....	56
LIITE 7 KUVIA PÄIVÄTOIMINNASTA JA KOMMUNIKAATIO VÄLINEISTÄ	57

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni on kehittämispainotteinen opinnäytetyö. Työssäni kehitän Helsingin kaupungin kehitysvammaisten autismin kirjon ryhmäkotiin päivätoiminnan. Päivätoiminta on autismikuntoutuksen mukaista toimintaa kahdelle kehitysvammaiselle autismin kirjon asiakkaalle. Tarkoituksena on pilotoida uudenlaista päivätoiminnan järjestämistapaa Helsingin kaupungin vammaispalveluissa, jossa päivätoiminta toteutetaan asumisyksikön resursseista lähtöisin ja organisaatioiden rajoja ylittävänä palveluna. Järjestämistapa on uusi, koska aikaisemmin kehitysvammaisten autismin kirjon henkilöiden päivätoiminta on järjestetty päivätoimintakeskuksissa. Käytännössä järjestämistapa tarkoittaa sitä, että asiakkaan päivätoiminta toteutetaan hänen kotiympäristössään, jossa asiakas osallistuu asuinpaikkansa yhteisöön ja integroituu yhteiskuntaan.

Kehitysvammaisten päivätoiminta toteutuu pääsääntöisesti Helsingin kaupungin kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintakeskuksissa. Osa kehitysvammaisten päivätoiminnoista toteutetaan ostopalveluina. Helsingin kaupungin työ- ja päivätoimintakeskukset eivät tuota päivätoimintaa kehitysvammaisille autismin kirjon henkilöille, joten heidän palvelut ostetaan usein muilta palvelun tarjoajilta kuten Rinnekotisäätiöltä ja Autismisäätiöltä. (Helsingin kaupunki 2015 a)

Yhteistyötahona opinnäytetyössäni on Helsingin kaupungin kehitysvammaisten autismin kirjon henkilöiden ryhmäkoti. Ryhmäkoti on avattu kesällä 2014, osana Helsingin kaupungin ASU-hanketta. Helsingin kaupungin sosiaalilautakunta teki päätöksen 27.5.2008 hyväksyä kehittämissuunnitelman kehitysvammaisten yksilöllisestä asumisesta. ASU-hankkeen tavoitteena on korvata laitosasuminen pienyksiköillä, huonokuntoisten asumisyksiköiden korvaaminen uusilla tiloilla, uusien asumisryhmien perustaminen, perhehoidon lisääminen lapsuudenkodissaan asuville henkilöille, jotka jonottavat asumispalveluksikseen ja yksilöllisten asumisratkaisujen parantaminen. (Helsingin kau-

punki 2015 b.) Ryhmäkoti on suunniteltu Helsingin kaupungin laitospalveluis-
sa asuville kehitysvammaisille henkilöille.

Uutta ryhmäkotia avatessa kartoitettiin asiakkaiden palvelutarpeet. Kahdella asiakkaalla ei ollut päivätoimintapaikkaa, koska aikaisemmin asiakkaille ei ole löytynyt sopivaa päivätoimintayksikköä heidän henkilökohtaisten haasteiden takia. Avatessa ryhmäkotia päätettiin, että asiakkaille järjestään palvelu ryhmäkodissa. (Ratinen Tuomo, henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2014.) Uuden päivätoiminnan järjestämistavan tarkoitus on yksilöllistää palveluita. Kehitysvammaisille autismin kirjon asiakkaille ei aina päivätoimintakeskuksista löydy sopivaa palvelun tarjontaa, koska haasteet ovat toisinaan isoja. Kun päivätoiminta järjestetään asiakkaan kotiympäristössä, pystytään asiakkaalle takaamaan kokonaisvaltainen kuntoutuminen, vähentämään sosiaalisia suhteita päivän aikana ja asiakkaan tarvitsee oppia toiminta vain yhdessä ympäristössä.

Päivätoimintaa kehittäessäni keskityin enemmän kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuteen, osallisuuteen ja niiden parantamiseen. Usein kehitysvammaisilla autismin kirjon henkilöillä on kommunikaatioon liittyviä haasteita. (Ikonen ym. 1998. 171 – 172.) Päivätoimintaa suunnitellessa pyrin etsimään keinoja, joilla asiakkaiden oman tahdon ilmaisu voisi vahvistua ja parantua huomioiden asiakkaiden vamma ja voimavarat. Palveluiden tai työtapojen kehittämisessä pyritään usein ratkaisemaan ongelma, joka on jo olemassa. Sen taustalla on ilmiö, joka on muodostunut ongelmaksi ja jonka toivotaan kehittämisprosessin jälkeen olevan paremmin tai kokonaan hävinnyt. (Kananen 2012, 12 – 13.)

2 KEHITYSVAMMAISUUS JA AUTISMIN KIRJO

2.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvamma tarkoittaa, että henkilöllä on todettu kehitysiässä viivästymää jonkin kehityksen osa-alueella. Suomessa heitä on noin 40 000. Se ei ole sairaus, eikä sitä pysty parantamaan, mutta henkilöitä kuntoutetaan toimimaan yhteiskunnassa. Kuntoutuksen tarkoituksena on, että henkilö pärjää mahdollisimman itsenäisesti arjen toiminnoista. Kehitysvamman aste voi vaihdella laajalti. Heitä ovat runsaasti apua ja tukea tarvitsevat kehitysvammaisia, keskiasteisesti kehitysvammaisia ja lievästi kehitysvammaisia. Monella heistä voi myös olla muita vammoja kuten liikuntavamma, aistivamma ja kommunikaatioon liittyvät vaikeudet. Henkilöt tarvitsevat hoivaa, apua ja ohjausta elääkseen tässä yhteiskunnassa tasa-arvoisina. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry. i.a.)

Kehitysvammaisilla henkilöillä saattaa olla vaikeuksia motorisissa taidoissa. Motoristen taitojen kehitysviivästymä ilmenee usein perusmotoristen taitojen kuten hieno- ja karkeamotoriikan viivästymänä, mutta myös havaintomotoriikassa. Oman kehon hahmotusta pidetään motoristen taitojen perustana. Henkilön on vaikea tunnistaa oman kehon liikeratoja ja tunnistaa omaa kehoaan. Oman kehon hahmotuksen harjoitukset sopivat arkisiin tilanteisiin, esimerkiksi peseytymisiin. Peseytymisessä opitaan oman kehon osia ja samalla saadaan kehontuntemisharjoitusta. Karkea- ja hienomotorisia taitoja pidetään yllä kehitysvammaisilla koko elämän ajan, jos niissä on havaittu haastavuutta. Hyviä motorisia taitoja ylläpitäviä toimia ovat päivittäiset toiminnot kuten liikkuminen, syöminen, pukeutuminen. (Kaski ym. 2001, 216 - 217.)

Arjen hallintaan liittyvät taidot voivat olla haastavia. Kirjoittaminen, lukeminen, ajan hallinta ja muut arkeen liittyvät taidot ovat ehdottomia taitoja, jotta henkilö pärjää ilman apua ja tukea päivittäisissä tilanteissa. Taitoja harjoitellaan päivittäin arkisissa tilanteissa miettien yhdessä kellon aikaa, päivämäärää tai muuta arkista asiaa. (Kaski ym. 2001, 238.)

2.2 Autismin kirjo

Autismin kirjo on yhteinen käsite oireyhtymille, joissa havaitaan autistista käyttäytymistä (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, 15). Diagnoosin taustalla on neurologinen häiriö, joka vaikuttaa aivojen toimintaan ja aistihavainnoiden käsittelemiseen. Käsitettä voidaan tarkastella kolmen eri teorian mukaan. (Kerola yms. 2009, 23–24.)

Mielenteorian mukaan henkilö ei voi käsittää toisen ihmisen mieltä, ajatuksia ja tunteita (Kerola yms. 2009, 23–24). Hänen on vaikea ymmärtää, että toinen henkilö ei ajattele samoin kuin hän itse (Kerola yms. 2009, 42.) Koherenssteorian mukaan henkilö havainnoi ympäristön yksityiskohtia, eikä niinkään pysty havainnoimaan kokonaisuutta. Hän saattaa nähdä huoneen yksityiskohdat kokonaisuuksina, kun yleisesti ihmiset näkevät yhden huoneen kokonaisuutena. Eksekutiivisen teorian mukaan henkilöllä on oman toiminnan ohjauksen haasteita. Henkilö tekee usein käyttäytymismalleja itselleen, joiden mukaan hän toimii tilanteissa. (Kerola yms. 2009, 23 – 24.) Toiminnan ohjauksen vaikeudet tarkoittavat, että henkilö ei välttämättä tiedosta toiminnan tavoitetta. Toiminnan ohjaukseen vaikuttavat monet tekijät kuten aisti yli- ja aliherkkydet, ympäristön havainnointi ja sosiaalisten tilanteiden vaikeudet. (Partanen 2010, 36 – 37.) Esimerkiksi autismin kirjon henkilön voi olla vaikea muistaa pukea vaatteita oikeassa järjestyksessä, alushousut menevät vahingossa farkkujen päälle.

Autismin kirjon henkilöllä saattaa olla erilaisia käyttäytymisen haasteita. Hän saattaa käyttäytyä normaalista poikkeavilla tavoilla erinäisten toiminnanohjauksen- ja aistikäsittelyyn liittyvien haasteiden takia. Henkilöllä saattaa olla sosiaalisia vaikeuksia, kuten keskustella kokonaisvaltaisesti asioista, katsoa muita silmiin, eristäytyminen muista ihmisistä sekä hankalaa näyttää tunteita, vaikka niitä olisikin. Sosiaaliset haasteet eivät välttämättä johdu siitä, että henkilö ei haluaisi muiden seuraa vaan hän ei osaa toimia sosiaalisissa tilanteissa muiden ihmisten tavoin. (Kerola ym. 2009, 25.)

Käsitteellisten asioiden ymmärtäminen saattaa olla henkilölle vaikeaa, eikä hän välttämättä osaa asettua toisen ihmisen asemaan ja tarkastella asiaa eri näkökulmista. Asiayhteyksien ja kokonaisuuksien hallinnassa voi olla myös haastetta, hän ei välttämättä ymmärrä toiminnon sisältöä vaan tarvitsee toimintoon pilkottuja ohjeita. (Kerola ym. 2009, 25.)

Henkilöillä voi olla muista henkilöistä poikkeavia käyttäytymistapoja kuten itsensä heijaaminen, puhumaton henkilö äänтелеe omaperäisesti, esineiden järjestely ja siihen juuttuminen ja samojen liikeratojen toistaminen. Usein henkilö jumiutuu tiettyihin outoihin tapoihin luodakseen itselleen turvallisuuden tunnetta. Uudet tilanteet vaikuttavat henkilöön tuoden hänelle epävarman tunteen, jolloin hän rauhoittaa itseään tuttujen tapojensa mukaan. (Kerola ym. 2009, 25 – 26.)

3 AUTISMIKUNTOUTUS

Kuntoutus termiä käytetään silloin kun tavoitteena on saavuttaa parempi toimintakyky elämän eri osa-alueilla. Kuntoutusta käytetään ennalta ehkäisevänä keinona, ettei vamman aiheuttama alentunut toimintakyky alene entisestään ja sitä kautta aiheutuisi suurempaa haittaa. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 218.) Toimintakyky määritellään kolmelta kannalta: fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen. Kuntoutusta suunnitellessa tulee tiedostaa, miten eri toimintakyvyn osa-alueet vaikuttavat henkilön kokonaisvaltaiseen toimintakykyyn. (Partanen 2010,43.) Yhtenä tavoitteena on uusien taitojen oppiminen. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki uudet taidot olisivat mahdollista oppia. Kun uusien taitojen oppiminen jollakin elämä osa-alueella ei ole mahdollista, niin silloin puhutaan ylläpitävästä kuntoutuksesta. Ylläpitävä kuntoutus tarkoittaa, että henkilön osaamia taitoja pidetään yllä, niin ettei taidot häviä. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 218–219.)

Vaikka autismin kirjon henkilöistä on löydettävissä tiettyjä yhtenäisiä piirteitä, on kuntoutukseen kuitenkin luotava yksilöllinen suunnitelma (Partanen 2010, 49-51). Käyttäytymismallien oppimiseen vaikuttaminen on kuntoutuksen perusta (Kerola & Kujanpää 2009, 23–24). Kuntoutuksen kannalta on tärkeää löytää yksilölliset piirteet ja vahvuudet yksilöstä, jota kuntoutussuunnitelma tukee. Autismi kirjon henkilöille ei ole niin sanottua tiettyä kuntoutuspolkua, josta kaikki hyötyisivät. Sen on lähdettävä yksilöllisistä erityistarpeista. Henkilöiden kuntoutuksessa pidetään tärkeänä muutamia kokonaisuuksia. Integroituminen yhteiskuntaan on tärkeässä asemassa autismi kirjon henkilöiden sosiaalisten vaikeuksien vuoksi. Tavoitteiden tulisi olla konkreettisia arjen taitoja tukevia. Arjen taidot edistävät itsenäistymistä. Tavoitteiden tulisi olla mielekkäitä, eikä energian käyttäminen turhiin ja vastenmielisiin taitoihin ei kannata. (Partanen 2010, 49 – 51.)

3.1 Toimiva arki

Toimiva arki merkitsee autismin kirjon henkilöiden kohdalla strukturoitua arkea. Strukturoinnin tarkoitus on antaa asiakkaalle vihjeitä toiminnoista. Asiakas saa vihjeen esimerkiksi kuvasta asiasta joka on tapahtumassa. Strukturointi on autismikuntoutuksen lähtökohta yksilölliseen kuntoutukseen. (Autismi- ja aspergerliitto i.a.) Autismin kirjon henkilön on vaikea ymmärtää, muiden henkilöiden maailmaa. Maailma vaikuttaa usein heistä kaoottiselta ja jäsentymättömältä. Henkilöt tarvitsevat usein strukturointia aikaan paikkaan, työskentelyyn, henkilöihin ja kommunikointiin. (Ikonen & Suomi 1998, 162 – 163.)

Strukturoitu ympäristö auttaa henkilöä hahmottamaan ympäristöä. Eri tilojen oviin laitetaan tiloja kuvaava kuva, joka auttaa ymmärtämään mitä tiloissa tapahtuu. On todettu että henkilö hyötyy rutiineista. (Kujanpää ym. 2007, 17 - 19.) Esimerkiksi henkilöllä on aina sama paikka ruokapöydässä, sama kellon aika milloin ruokailu toteutetaan, sama toiminto ruokailun jälkeen. Henkilön on helpompi toimia ympäristössä itsenäisesti, kun toiminnot ja ympäristö on strukturoituja.

Strukturoitu aika merkitsee toistuvaa päivä- ja viikko-ohjelmaa. Päiväohjelma luodaan yksilöllisesti henkilölle niin, että henkilön on helpompi selviytyä arjen haasteista. Strukturoidun toiminnan ydin on sen toistuvuudessa, johdonmukaisuudessa ja pysyvyyden tunteen luomisessa. Kun henkilöllä on vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa, oppimisessa ja omatoimisuudessa, on strukturoitu kuntoutus vielä tärkeämpää. (Kujanpää ym. 2007, 15 – 16.)

Autismin kirjon henkilölle tehdään toiminnoista kuvitettuja ohjeita. Työskentelyn strukturointi auttaa luomaan rutiineja, joiden kautta henkilö oppii toimintoja. Autismi kirjon henkilöllä on oman toiminnan ohjauksen vaikeuksia. Hänen on vaikea aloittaa tekeminen ja edetä johdon mukaisesti tekemisessä. (Ikonen ym. 1998, 169 – 171.) Esimerkiksi henkilölle pukeminen voi olla vaikeaa. Hän ei osaa ajatella missä järjestyksessä vaatteet laitetaan päälle. Tällöin kuvitettu ohje antaa henkilölle selkeän visuaalisen viestin miten pukea.

Henkilöstrukturi on myös tärkeä. Autismin kirjon henkilöiden kohdalla on hyvä miettiä, kuinka monta sosiaalista kontaktia päivän aikana on. Yleisesti sanotaan, että mitä vähemmän sitä parempi. Sosiaaliset taidot ovat kuitenkin yksilöllisiä. (Ikonen ym. 1998. 171 – 172.)

3.2 Kommunikaatio

Kommunikoinnilla tarkoitetaan vastavuoroista toimintaa kahden tai useamman henkilön välillä. Kommunikointi ei ole ainoastaan puhuttua kieltä, vaan siihen liittyy myös non-verbaaliset toiminnot kuten ilmeet, eleet, kehon asennot, etäisyys, läheisyys ja katse. Kaikilla henkilöillä on taito kommunikaatioon, sen haasteet tulevat esille silloin kun muun ympäristön on vaikea hahmottaa toisen tapaa kommunikoida. (Huuhtanen 2011, 12 – 13.)

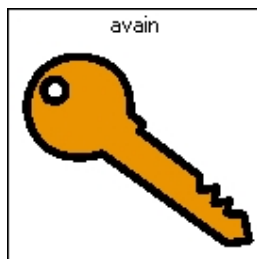
Autismin kirjon henkilön kielellinen kehitys ei kehity samalla tavalla kuin muilla. Kaikki henkilöt eivät puhu ja toisille saattaa kielelliset taidot kehittyä poikkeavasti. He saattavat oppia ulkoa sanontoja tai fraaseja, käyttää niitä satunnaisesti tilanteissa huolimatta asiayhteydestä. Ilmeiden ja eleiden ymmärtämisessä henkilöllä saattaa olla suuria vaikeuksia, he ei välttämättä osaa tulkita esimerkiksi hymystä iloisuutta. (Kerola ym. 2009, 25.) Autismin kirjon henkilöiden kommunikaation tukena käytetään usein puhetta tukevia tai korvaavia kommunikaatiomenetelmiä (Huuhtanen 2011, 15). Vuorovaikutuksen helpottamiseksi henkilöiden ohjauksen tukena ovat usein selkokieli, kuvat, tuki- viittomat ja sosiaaliset kertomukset.

Selkokieli on tavallista puhuttua kieltä selkeämpää ilmaisua puheella. Vuorovaikutustilanteessa se henkilö, jonka kielellinen kehitys on taitavampaa, muokkaa puhettaan yksinkertaisemmaksi. Esimerkiksi selkokielellä ohjaaja pyytää asiakasta istumaan sanoen: "Istu tuolille". Se ei tarkoita pelkkää puheen muokkausta. Osaavampi viestijä luo myös non-verbaalisilla keinoilla sanomaansa selvemäksi. Ohjaaja sanoo ja osoittaa samalla "Istu tuolille". Selkokielen tavoite on tehdä vuorovaikutustilanteesta kummallekin osapuolel-

le helpommin ymmärrettävän. Se ei kuitenkaan takaa vuorovaikutuksen pulmien poistumista, mutta se helpottaa ymmärtämisen vaikeuksista kärsivää henkilöä. (Kartio 2009, 8 – 11.)

Kuvakommunikaatio ei ole menetelmä, vaan visuaalinen tuki puheen rinnalla. Kommunikointi kuvilla voi olla osoittamista kuvista, kuvilla merkkäämistä esimerkiksi tilojen strukturointia tai selkeää kuvakommunikaatiomenetelmän käyttämistä. Siinä ei ole ainoaa oikeaa mallia, miten toimia vaan kuvat ovat käyttäjäkeskeisiä valintoja. Yleisimpiä kuvakommunikoinnissa käytettäviä kuvia ovat piktogrammit (musta-valkoiset kuvat), valokuvat, piirretyt kuvat tai PCS (Picture Communication Symbols)- kuvat. PCS-kuvat ovat Suomessa ja kansainvälisesti käytetyimpiä. Kuvien käytön luovuus on rajatonta ja niiden käyttö lähtee asiakkaasta itsestään. (Huuhtanen 2011, 58 – 61.)

KUVA 1: PCS-kuva avaimesta. (Symbol for Windows.)

Tukiviittomat ovat puheen tukena. Niiden tarkoitus ei ole poistaa puhuttua kieltä vaan vahvistaa sanomaa. Yksittäiset viittomat tulevat viittomakielestä, mutta viittomakielen rakenteelliset säännöt jäävät pois. Tukiviittomisessa ei ole tarkoitus viittoa sanasta sanaan vaan lauseesta poimitaan tärkeimmät kohdat, jotka viitotaan. Esimerkiksi ohjaaja haluaa kysyä asiakkaalta, onko hänellä nälkä, ohjaaja viittoo sanan onko ja nälkä. Ohjaajan on usein vaikea muistaa ohjattaessaan puhua selkeästi ja tukiviittomien lisääminen puheen rinnalle yleensä hidastaa puhetta, jolloin ohjattavan on helpompi ymmärtää ohjaajaa. (Huuhtanen 2011, 27 – 28.)

KUVA 2: Viittoma kuva tehdä työtä (Kehitysvammaliitto 2015).

Sosiaalinen kertomus on kuvitettu ja sanoitettu kertomus sosiaalisesta tilanteesta. Sitä käytetään selkiyttämään ja hahmottamaan sosiaalista tilannetta. Kertomukset ovat henkilöille, jotka tarvitsevat useampaa aistikanavaa ymmärtääkseen tilanteen ja henkilöille, jotka tarvitsevat sanallista/kuvallista ohjetta toimiakseen. (Andersson 2000. 8.) Kertomuksia käytetään erityisesti silloin kun tilanne on asiakkaalle uusi tai on tarkoitus antaa asiakkaalle lisää tietoa tulevasta tilanteesta. Sen tuella asiakas pystyy ennen tilannetta opettelemaan tilanteessa käyttäytymistä. (Satakunnan sairaanhoitopiiri i.a) Niitä voi tehdä erilaisilla kuvaohjelmilla. Helppo tapa on myös nopea sarjakuvapiirros. Silloin työntekijä ei tarvitse kuin kynän ja paperin ja piirtää sosiaalisen kertomuksen asiakkaalle. (Andersson 2000. 10.)

3.3 Aistit

Ihminen käsittelee itseään ja ympäröivää maailmaa aistien avulla. Aistit vaikuttavat siihen millä tavalla pystymme toimimaan. Ihmisen keho saa tietoa kehon sisä- ja ulkopuolisista aistiärsykkeistä ja ne auttavat ihmistä tulkitsemaan ympäristöä. Toisinaan aistit kertovat vaarasta esimerkiksi kuulemme auton äänen ja tiedämme ettei tien yli kannata mennä. Ne luovat ihmiselle myös hyvänolon ja turvallisuuden tunteen jota ihminen haluaa enemmän, esimerkiksi käymme kuumana päivänä uimassa, kehomme aistii viilentävän vaikutuksen joka tuntuu ihmisestä hyvältä. (Kranowitz 2008, 53-54.)

Ihmisessä on enemmän aisteja kun yleensä tiedostetaan. Yleensä kaikki tiedävät viisi aistia: näkö-, kuulo-, haju-, maku- ja tuntoaistin. Näitä aisteja pidetään kaukoaisteina. Kaukoaistien lisäksi on lähiaisteja proprioseptiivinen aisti

eli asentotunto, joka tuntuu nivelissä ja lihaksissa. Vestibulaarinen aisti eli liike- ja tasapainoaisti, joka tuntuu sisäkorvassa. Taktiilinen aisti eli tuntoaisti joka tuntuu ihosta. Lähiaisteista eli piiloaisteista ihminen ei ole yhtä tietoinen kun kaukoaisteista, piiloaisteja ihminen ei pysty hallitsemaan samalla tavalla. (Kranowitz 2008, 55-56.)

Autismin kirjon henkilöillä on usein aistitiedon käsittelyyn liittyviä pulmia. Aistitiedon jäsentäminen tekee toiminnasta ja käyttäytymisestä tarkoituksenmukaisempaa. Aistitiedon käsittelyn vaikeudet tekevät oppimisesta hankalampaa ja johtavat usein käyttäytymisen haasteisiin. (Kerola ym. 2009, 97.) Sen käsittelyn häiriö tarkoittaa, että aivot eivät ole kykeneväisiä ottamaan vastaan aistien kautta tulevaa tietoa kehoomme. Kun aivot ottavat vastaan liian vähän tai paljon aistitietoa, henkilöt eivät osaa reagoida ympärillä tapahtuviin asioihin mielekkäästi. Aistitiedon liian suurta vastaanottamista kutsutaan yliherkkyydeksi ja liian vähäistä aistitiedon vastaanottamista kutsutaan aliherkkyydeksi. (Kranowitz 2008, 67–68.)

Yliherkässä aistireagoinnissa henkilö tuntee aistit voimakkaammin kuin tavallisesti aisteihin reagoiva. Esimerkiksi normaali puheääni voi henkilölle olla huutoa, tavallinen kosketus tuntuu lyönniltä tai suihkussa vesipisarat sattuvat iholle. Henkilöt, joilla on yliherkkyyttä aisteissa tarvitsevat ohjausta tilanteisiin, joissa he kokevat epämiellyttäviä aistimuksia. (Kranowitz 2008, 69.) Yliherkkä reagointi aiheuttaa keskittymiskyvyn puutetta, usein yliherkkyyttä kokevat henkilöt keskittyvät aistiärsykkeisiin eikä esimerkiksi ohjaustilanteeseen (Kerola ym. 2009, 101). Alireagointi on ylireagoinnin vastakohta. Henkilö, jolla on alireagointia aistiärsykkeissä stimuloi itse itseään aisteihin, joita hän voi kokea tuntevansa. Esimerkiksi henkilö lyö tai puree itseään tunteakseen jotain aistiärsykeitä. Näköaistin alireagointi näkyy omien käsien heiluttamisena silmien edessä tai narun heiluttamisella silmien edessä. (Kerola ym. 2009, 102.)

Piiloaistien aistijärjestelmän poikkeavuudet näkyvät henkilön käyttäytymisessä. Taktiilisen aistijärjestelmän poikkeavuudet näkyvät, että taktiilisen yliherkkyyden kokeva henkilö ei halua kosketusta, henkilö pysyy kaukana muista tai

ei halua koskea esimerkiksi appelsiiniin, koska tunto on hänen mielestään epämieluisa. Aliherkkyyttä kokeva taas haluaa kovaa kosketusta, nauttii kehon osien painelusta ja kokeilee esimerkiksi puremalla kovia esineitä, hakien näin aistiärsyksiä. (Kranowitz 2008, 76.) Vestibulaarisen aistijärjestelmän poikkeavuudet tulevat esiin liikkua eritasoisella maalla tai esimerkiksi huvipuistossa. Yliherkkyys tulee ilmi kun henkilö viihtyy parhaiten jalat tiukasti maassa, hän kokee olonsa epämieluisaksi esimerkiksi keinoissa. Aliherkkyys taas on päinvastainen, henkilö nauttii keinoista ja pyrkii stimuloimaan aistia esimerkiksi pyörimällä ympäri. (Kranowitz 2008, 104.) Proprioseptiivisen aistijärjestelmän poikkeavuudet näkyvät henkilö liikkumisessa. Liikkuminen voi olla epämieluisa koska henkilö ei aisti kehon liikeratoja, vaan hän joutuu katsomaan että esimerkiksi jalka osuu rappuselle. Henkilö saattaa hakea myös aistiärsyksiä lyömällä kantapäähän johonkin reunaan, hän hakee näin aistin stimuloitua ja tuntoa. (Kranowitz 2008, 132-133.)

Henkilöt, joilla on aistitiedon käsittelyn vaikeuksia tarvitsevat aistitiedon käsittelyn harjoituksia. Harjoitukset ovat oikea tapa stimuloida aisteja. Hyviä harjoituksia ovat erilaiset arkipäiväisetkin asiat kuten leipominen, vesileikit, maalaaminen, hiekkaleikit, keinoisuus yms. Autismin kirjon henkilön ympäristöstä kannattaa poistaa turhat aistiärsykset. Henkilöä, jolla on kuuloaistissa yliherkkyyttä, ei kannata laittaa syömään isoon ruokasaliin. Pienillä muutoksilla voi auttaa autismin kirjon henkilöä arjessa, kuulo yliherkälle henkilölle kuulosuojaimet ovat helppo tapa selvitä arjesta. (Kerola ym. 105 – 111.)

3.4 Tunnetaidot

Tunteiden tunnistaminen saattaa olla henkilölle vaikeaa. Tunnetaitojen puute näkyy esimerkiksi sosiaalisissa kontakteissa ja leikeissä. Henkilöllä ei ehkä ole kykyä tulkita toisen tunteita eikä hän välttämättä pysty tällöin asettumaan toisen henkilön asemaan. Henkilön on vaikea tunnistaa oman toiminnan aiheuttamia tunnereaktioita toisessa henkilössä. Tunteiden tunnistamisen vaikeus vaikuttaa usein henkilöön niin, että henkilö vetäytyy sosiaalisista kontakteista. Henkilöt oppivat usein tunnistamaan perustunteita, kuitenkin tuntei-

den syiden tiedostaminen on hankalaa. Tunteiden tunnistaminen helpottuu kun tunteita ohjaaja sanoittaa tunteita henkilölle. Kun henkilö nauraa, ohjaaja kertoo henkilölle, että hän on iloinen. Ohjaaja nauraa, ohjaaja sanoittaa tunteen ”minä nauran koska olen iloinen, minulla tuntuu mahassa kun olen iloinen”. (Kerola ym. 2009, 149 – 151.)

Tunnetaitoja opetellaan läpi elämän. Yksikään selkeä kuntoutusmalli ei opeta tunnetaitoja. Niiden opettelu tapahtuu usein arkitilanteissa. Tunnetaitoja opettaessa tunteiden alkuperäiset syyt tulisi selvittää. Harjoitellessa, ohjaajan vastuulle jää tehdä kysymyssarjoja henkilölle. Esimerkiksi henkilö nauraa: Miksi naurat? Miksi aloit nauramaan? Missä se tuntuu? Mitä siitä seuraa? Miksi kysymystä pidetään haastavimpana kysymyksenä kysymyssarjasta ja siihen vastauksen löytäminen voi kestää useita vuosia. (Kerola ym. 2009. 155.)

4 VAMMAISPALVELUT

Vammaispalveluiden tarkoitus on taata vammaiselle henkilölle yhdenvertaiset mahdollisuudet toimintakykyyn. Periaatteena on palveluiden suunnittelu niin, että ne ovat kaikille yhdenvertaisia. Palveluiden järjestämistä vastuu on kunnalla, palvelut on suunniteltu niin, että vammaisen henkilön on helpompi selviytyä jokapäiväisestä elämästä. Yleisten palveluiden lisäksi vammaispalvelut järjestävät erityispalveluita, kun henkilölle ei toimintakyvyn takaamiseksi riitä yleiset palvelut. Erityispalveluina ovat esimerkiksi tulkkauspalvelu, kuljetuspalvelu, apuvälinepalvelu ja asumispalvelut. Vammaispalveluita ohjaavat lait kuten sosiaalihoitolaki, vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki. (STM, 28.8.2014.)

Kehitysvammaisille järjestetään erityishuoltoa. Kehitysvammaisten erityishuoltoa ohjaa kehitysvammalaki. Erityishuollon palveluita ovat asumispalvelu, työ- ja päivätoiminta, perhehoito ja laitoshoido. (STM, 28.8.2014.) Erityishuolto koskee henkilöitä, joiden henkinen toiminta on viivästynyt kehitysiässä todetun vamman, sairauden tai jonkun muun vian takia. Henkilölle yritetään järjestää palveluita ensin jonkun muun lain nojalla kuten vammaispalvelulain, jos palvelut eivät riitä järjestetään palveluita kehitysvammaisten erityishuoltolain nojalla. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519.)

4.1 Asumispalvelut

Asuminen on yksi ihmisen perustoiminnoista. Asuminen ja asumiseen liittyvä tuki muodostaa yhdessä kokonaisuuden asumispalvelut. Asumispalveluihin liittyy henkilöillä yksilöllisiä tarpeita. Asumispalveluihin henkilöstä riippuen voi kuulua asumistaitojen harjoittelua ja arviointia, hoivapalveluita, henkilön yksilöllisiin tarpeisiin liittyviä palveluita ja kodinhuoltoon ja hygieniaan liittyviä palveluita. Lähtökohtana pidetään, että henkilö saa tarvittavaa tukea. Henkilöstä riippuen voi asuminen olla tuen tuomista vuokra- tai omistusasuntoon, palveluasumista tai ryhmäasumista. Henkilö, joka tarvitsee palveluasumista on

toimintakyvyltään vajavainen ja tarvitsee apua päivittäisiin toimiin. (THL, 2014 a.)

4.2 Työ- ja päivätoiminta

Päivätoiminta on yksi kehitysvammaisten erityispalveluista. Kehitysvammaisten erityishuoltolaissa kerrotaan, että laki määrää järjestettäväksi kehitysvammaiselle työtoimintaa tai päivätoimintaa, jonka tarkoituksena on, kehitysvammaiselle henkilölle mahdollistaa yhdenvertaisen mahdollisuuden osallistua yhteiskuntaan. Päivätoimintaa järjestetään yleisimmin vaikeavammaisille henkilöille. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519 2§.)

Päivätoiminta on tarkoitettu pääsääntöisesti runsaasti apua ja tukea tarvitseville henkilöille (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu 2013). Sen tavoitteena on tukea henkilö selviämään mahdollisimman hyvin itsenäisessä elämässä. Päivätoiminnan avulla pyritään pitämään jo opittuja taitoja yllä ja vahvistamaan taitoja, joita henkilö tarvitsee itsenäisen elämän ylläpitämiseksi. (THL, 2014 a.) Päivätoiminta pitää sisällään yksilöllisiä taitoja huomioivaa toimintaa. Yksilöllisen tuen tarve arvioidaan ja huomioidaan päivätoimintaa järjestäessä. Usein siihen liittyy liikunta, kädentaitojen harjoittelu, kommunikaation vahvistaminen ja retkeily. Päivätoiminnan tarkoituksena ei ole tähdätä asiakkaan työllistymiseen. Se lähtee asiakkaan kuntoutuksesta ja mielekkään toiminnan järjestämisestä. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu 2013.)

4.3 Palvelut Helsingin kaupungilla

Vammaistyö Helsingissä kuuluu organisaatiossa Perhe- ja sosiaalipalveluiden alaisuuteen. Vammaistyöhön kuuluvat vammaisten sosiaalityö, vammaisten asumis- ja perhehoitopalvelut, vammaisten työ- ja päivätoiminta, kehitysvammaisten laitospalvelut ja kehitysvammapoliklinikka. (Helsingin kaupunki 2015 c.) Sen palveluita ohjaa sosiaalityö. Kehitysvammaisten palvelujen saannin edellytys on, että asiakas on kehitysvammainen. Erityishuollon

sosiaalityön tarkoituksena on arvioida asiakkaan tuen tarve ja hakea asiakkaalle oikeanlaisia palveluita. Asiakkaalle laaditaan erityishuolto-ohjelma ja palvelusuunnitelma, johon kirjataan palvelun tarve. Palvelun tarve arvioidaan asiakkaan ja hänen lähiverkoston kanssa. (Helsingin kaupunki 2015 d.)

Helsingissä kehitysvammaisten asumispalveluita on erimuodoissa kuten palveluasumista, ryhmäkotiasumista ja tukiasunnoissa asumista. Kaupungilla on omia ryhmäkoteja n. 30, lisäksi ryhmäkoti asumista järjestävät yksityiset palveluntuottajat. (Helsingin kaupunki 2014.) Asiakas pystyy käyttämään erityishuollon asumispalveluita kun asiakkaalla on erityishuolto-ohjelma. Ryhmäkotien perustehtävä on turvata asiakkaalle mahdollisimman hyvä arki ja elämä. Asiakkaan tarpeista riippuen ryhmäkodit tarjoavat asiakkaalle hoitoa, ohjausta, apua ja pyrkivät mahdollistamaan yhdenvertaisen ja itsemääräämisoikeutta kunnioittavan ympäristön. (Helsingin kaupunki 2015 e.)

Työ- ja päivätoiminta toteutetaan Helsingin kaupungin palveluissa työ- ja päivätoimintakeskuksissa tai yksityisissä työ- ja päivätoiminta keskuksissa. Työtoiminta on työhön tähtäävää toimintaa, jossa opetellaan yhteiskunnassa liikkumista, työelämän sääntöjä ja asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan jostain muuta mielekästä toimintaa. Päivätoiminta on enemmän mielekästä toimintaa päivän ajaksi. Siinä pyritään edistämään asiakkaan toimintakykyä ja harjoitellaan arkisia asioita kuten kommunikaatiota. Työ- ja päivätoiminnan kriteerit ovat, että asiakas on täyttänyt 18-vuotta ja on kehitysvammainen henkilö. (Helsingin kaupunki 2015 a.)

KUVIO 1: Vammaisten asumispalveluiden ja työ- ja päivätoimintapalveluiden sijoittuminen Helsingin kaupungin perhe- ja sosiaalipalveluissa. Opinnäytetyöprosessin jälkeen organisaatio on muuttunut Helsingin kaupungilla. Uudessa organisaatiossa on vammaisten asumis- ja laitospalvelut yhtenäisenä osana. (Helsingin kaupunki 2014 a.)

5 OSALLISUUS JA ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

Osallisuus merkitsee yhteisöön kuulumista ja sen toimintaan osallistumista. Se tuo ihmisen arkeen merkitystä ja parantaa elämänlaatua. Asiakkaan osallisuudessa on huomioitava asiakkaan yksilölliset voimavarat osallistua. Sen keskeisiä termejä ovat asiakaslähtöisyys, joustavuus, yksilöllisyys ja kokonaisvaltainen tukeminen. (THL 2014 b.)

Itsemääräämisoikeus tarkoittaa oikeutta määrätä itse teoistaan ja omista toimistaan (Valvira 2013, 7). Se perustuu vahvasti Suomen perustuslain 7 §:ään, jossa kerrotaan ihmisen oikeudesta elämään, vapauteen, fyysiseen ja seksuaaliseen koskemattomuuteen, turvallisuuteen ja henkilökohtaiseen vapauteen (Suomen perustuslaki 1999/731). Yk määrittelee vammaisten oikeuksia vammaisten yleissopimuksessa. Sen perusta on henkilöiden osallisuus tehdä omia valintoja, vaikuttaa omaan elämään ja kuulua yhteiskuntaan samalla tavalla kun muut yhteiskuntaan kuuluvat henkilöt. (Kynnys i.a.a.)

Kehitysvammaisten osallisuuteen omaan arkeen ja toimintaan on kiinnitetty lähivuosina yhä enemmän huomiota. Kehitysvamma-alalla tapahtuneet muutokset kuten Suomen hallituksen päätös kehitysvammalaitosten purusta, on pysäyttänyt palvelun tuottajat pohtimaan osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Palvelurakenteen muutoksen myötä on keskitytty palveluja tuottaessa otamaan huomioon yksilöllisyys. (Vesala 2010, 123 – 124.) Vammaisten henkilöiden yleissopimus korostaa vammaisten oikeuksista samoihin asioihin kuin muillakin ihmisillä, kuten vapauteen, hyvään elämään ja tasa-arvoiseen kohteluun (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 4). Kehitysvammaisen henkilön elämässä tärkeänä osana on kuntoutus, mutta yhtä tärkeänä pidetään osallisuutta omaan perheeseen ja yhteisöön (Kaski ym. 2001, 191). Osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta pystytään tukemaan tuetulla päätöksen teolla.

Tuettu päätöksenteko terminä ei ole hyvin tuttu monelle vammaisten kanssa työskenteleville työntekijöille. Kuitenkin tuettua päätöksentekoa on ollut jo pitkään monissa vammaisten asumispalveluissa ja päivätoiminnoissa. Se on kyseessä aina kun henkilö, joka tekee päätöksen saa tukea päätöksentekoon. Vammaistyössä on erilaisia toimintatapoja ja käytäntöjä, jotka edistävät henkilön oman mielen ja halun ilmaisua. (Kynnys i.a.b.)

Vammaisen ihmisen verkoston ennakko-oletukset haittaavat henkilön oman tahdon kunnioittamista. Usein on henkilöitä, jotka luulevat tietävänsä paremmin mitä vammaisen henkilö tarvitsee kuin hän itse. Tällainen toiminta vaurioittaa henkilön varmuutta tehdä omia ratkaisuja ja päätöksiä. Lisäksi usein työntekijät saattavat pelätä henkilön tulkitsemista. Tulkitseminen on välillä riskialtista, mutta myös mahdollisuuksia avaavaa. Vammaisen henkilö saattaa huomata kuinka hän osaakin kertoa mitä hän haluaa. (Kynnys i.a.c.)

Henkilöillä joilla on vamma tulee olla yhtäläinen mahdollisuus itsemääräämisoikeuteen ja omiin päätöksiin kuin muilla henkilöillä. Usein henkilö tarvitsee tukea ja välineitä mahdollistamaan päätöksen tekoa. Päätöksen teko ei ole kenellekään helppoa. Kehitysvammaisen tarvitsee enemmän harjoitusta tehdä päätöksiä. (Hintsala 2010.) Tuki päätöksenteossa on enemmän asiakkaan kanssa yhdessä pohtimista. Työntekijä auttaa asiakasta selvittämään erilaisia vaihtoehtoja ja seuraamuksia. Asiakkaan kanssa yhdessä mietitään mitä haittoja ja hyötyjä päätöksestä on. Toiset pohtivat isompia asioita kuten asuinpaikkaa ja työpaikkaa, toiset taas pienempiä asioita kuten ruokaa, vaatteita ja tekemisiä. Henkilö voi päätöksenteossaan käyttää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä apunaan esimerkiksi tehdä valintoja kuvista. (Vesala 2012.)

6 PÄIVÄTOIMINNAN KEHITTÄMISEN TAUSTA, SUUNNITTELU JA TO- TEUTUS

6.1 Lähtökohdat

Tämä opinnäytetyö on kehittämispainotteinen ja työelämälähtöinen opinnäytetyö. Opinnäytetyö tehtiin uuden ryhmäkodin avautuessa Helsingin kaupungin palveluissa. Työn lähtökohdat oli luoda uusi järjestämistapa toteuttaa päivätoimintaa kehitysvammaisten asumisyksikössä ja järjestää asiakaslähtöistä palvelua kehitysvammaisille autismin kirjon asiakkaille.

Päivätoiminnan järjestäminen asumispalveluissa on organisaatiolle kustannustehokasta toimintaa, koska asumisyksikön päivävuoron resursointi on laskettu kahden työntekijän työpanokseen (Tuomo Ratinen, Henkilökohtainen tiedonanto. 5.4.2014). Päivätoiminta yleensä kuuluu kodin ulkopuoliselle järjestäjälle. Kunnat järjestävät palvelut itse omissa työ- ja päivätoimintakeskuksissa tai ostavat palvelun ulkopuoliselta palvelun tarjoajalta. (Ihalainen & Kettunen 2011, 200.) Kun päivätoiminta järjestetään ryhmäkodissa, toiminta toteutetaan oman päivävuoron henkilökunnalla. Näin resurssit ovat täysipainoisesti käytössä, eivätkä työntekijät jää ryhmäkotiin päiväksi ilman asiakkaita. Kotiympäristössä järjestettävän päivätoiminnan hyödyt on integroituminen omaan kotiympäristöön sekä sosiaalisten tilanteiden väheneminen. Asiakkaila, joilla on haastavaa kohdata päivän aikana monta sosiaalista tilannetta saa tällä palvelun järjestämistavalla selkeämmän rakenteen päivään.

Käytännössä yksilöllisellä asiakastasolla päivätoimintaan lähtö tarkoittaa poistumista omasta kotiympäristöstä. Kun päivätoimintaa järjestetään kotiympäristössä, auttaa se kehitysvammaisia asiakkaita osallistumaan oman kotiympäristön ja samalla yhteiskunnan toimintaan. Nyt käytännössä asiakkaiden osallisuus on sidoksissa päivätoiminnan järjestämipaikan ympäristöön, joka ei auta naapurisuhteiden syntymistä, vaikuttamista oman alueen aluesidonnaisiin toimintoihin, eikä se tue arjen taitojen kehittymistä omassa kotiympäristössä. Tavoite on, että päivätoiminta jatkuu ryhmäkodissa sään-

nöllisesti ryhmäkodin avautumisen jälkeen ja sitä toteuttaa ja kehittää jatkossa työryhmässä työskentelevät henkilöt. Johtava ohjaaja on valinnut kahden työntekijän vastuualueeksi päivätoiminnan aktiivisen kehittämisen ja päivätoiminnan toteutuksesta huolehtimisen kuten materiaalien hankkimisen.

Ajatus opinnäytetyöstä autismin kirjon henkilön palveluissa kiinnosti minua. Opinnäytetyöaihe tarjottiin minulle keväällä 2014, ryhmäkotiä suunniteltaessa. Aihetta tarjottiin minulle työskennellessäni kehitysvammaisten laitospalveluissa, työnantaja tiesi minun siirtyvän uuteen ryhmäkotiin työntekijäksi. Halusin tehdä kehittämispainotteisen opinnäytetyön, esitin itse kiinnostukseni johtavalle ohjaajalle, jolta ehdotus päivätoiminnan suunnitteluun tuli. Olen työskennellyt pitkään ryhmäkotiin muuttavien asiakkaiden parissa, joten aihe tuntui minusta luontevalta aiheelta opinnäytetyöhöni. Lisäksi minulla on kokemusta kehitysvammaisista autismin kirjon asiakkaista seitsemän vuoden ajalta.

6.2 Toimintaympäristö

Opinnäytetyöni toimintaympäristönä oli Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston, perhe- ja sosiaalipalveluiden, vammaistyön asumis- ja laitospalvelut ja kohdennetusti yksi ryhmäkoti. Ryhmäkodin lähellä on kauppa, hyvät ulkoilumahdollisuudet, bussilinja Helsingin keskustaan, urheilupuisto ja juna-asema on kävelymatkan päässä.

Ryhmäkoti on avattu kesällä 2014. Ryhmäkoti on suunniteltu Helsingin kaupungin laitospalveluista pois siirtyville henkilöille. Se on tarjonnut 1.9.2014 alkaen kodin yhdeksälle kehitysvammaiselle autismin kirjon henkilölle. Ryhmäkodin sisällä on kolme pienkotia, joissa jokaisessa asuu kolme asiakasta. Se on suunniteltu kehitysvammaisille autismin kirjon henkilöille niin, että käyttäjien vamma on jo rakentaessa ja ryhmäkodin toiminnan suunnittelussa ollut tiedossa.

Siellä asuu yhdeksän asiakasta. Asiakkaista seitsemän käyttävät ostopalveluina muilta palvelun tarjoajilta päivätoimintapalveluita ja asuvat ryhmäkodissa. Kaksi asiakasta asuu ryhmäkodissa ja ovat päivätoiminnassa ryhmäkodissa. Kaksi asiakasta valikoitui päivätoiminnan käyttäjiksi, koska heillä ei aikaisemmin ollut päivätoiminta paikkaa. Asiakkaat ovat kehitysvammaisia autismin kirjon henkilöitä. Avun ja tuen tarve vaihtelee asiakkailta, suurimmalla osalla asiakkaista on keskivaikea kehitysvamma. Asiakkaista osa on puhumattomia ja osa puhuu fraaseja ja epäselviä sanahahmoja. Kaikki ovat fyysiseltä toimintakyvyltään liikkuvia ja motorisesti taitavia. Monella on vaikeuksia toimia sosiaalisissa tilanteissa, aistihaasteita ja haastavaa käytöstä.

Ryhmäkodissa on henkilökuntaa 16, joista yksi on johtava ohjaaja, kolme ohjaajaa (Sosionomi AMK), yksi sairaanhoitaja ja 11 ohjaajaa (lähihoitaja). Työntekijät tekevät töitä kolmessa vuorossa. Aamuvuorossa on kaksi työntekijää, iltavuorossa on viisi työntekijää ja yövuorossa on kaksi työntekijää. Yövuoron työntekijät auttavat aamuvuoroa niin kauan kunnes seitsemän asiakasta on lähetetty työ- ja päivätoimintakeskuksiin. Päivätoimintaa toteuttavat aamuvuorossa työskentelevät henkilöt.

6.3 Tarkoitus ja tavoite

Tarkoituksena oli tehdä tavoitteellinen ja strukturoitu viikko-ohjelma, joka on autismituntoutuksen periaatteiden mukainen. Mallissa huomioidaan vamman aiheuttamat haasteet ja voimavarat, runko rakennetaan niin että kuntoutus on tavoitteellista ja suunnitelmallista. Malliin on tarkoitus saada erilaisia toimintoja elämän eri osa-alueilta kuten vapaa-ajan vietto, työtoiminta, osallisuus yhteiskuntaan ja ympäristöön ja arjen taitojen harjoittelu.

Opinnäytetyön ensimmäinen tavoite on asiakkaiden osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden parantaminen. Tavoitteena on että asiakkaat saavat vaikuttaa enemmän omaa elämäänsä ja tulevaisuuteensa. Toinen tavoite on kustannustehokkuuden parantaminen asumispalveluissa. Nykyisen taloustilanteen mukaan työyhteisöjä kannustetaan toiminaan kustannustehokkaasti ja

käyttämään resursseja oikeaan aikaan päivän aikana. Tulevaisuuden tavoitteena on levittää mallia muihin Helsingin kaupungin kehitysvammaisten ryhmäkoteihin. Tarkoituksena on suunnitella selkeä malli joka itsessään voidaan siirtää kokonaisuutena toiseen ympäristöön.

6.4 Suunnittelu

Päivätoiminnan suunnittelu alkoi johtavan ohjaajan kanssa keskustelulla 5.4.2014, siitä mitä odotuksia organisaatiolla ja työyhteisöllä on päivätoiminnan toteutukseen. Kerroin keskustelussa omia ideoita, jotka mielestäni olisivat hyviä päivätoiminnan toteutukseen. Keskustelussa päädyimme, että rakennan strukturoidun mallin johon kuuluu elämän hallinnan taitoja, ympäristössä liikkumista, työtoiminnan harjoittelua ja vapaa-ajan vieton harjoittelua. Neljän osa-alueen lisäksi keskustelussa tuli ilmi käyttäjien kommunikaatiovaikeudet, jotka täytyi ottaa suunnitelmassa huomioon. Keskustelussa päätettiin että päivätoiminta alkaa asukkaiden muutettua ryhmäkotiin 2.9.2014 ja sitä ennen esittelen henkilökunnalle työyhteisö kokouksissa päivätoiminnan rakennetta. Suunnittelin itselleni kehittämishankkeen aikataulun.

TAULUKKO 1: Opinnäytetyön etenemisen aikataulu

Aihe:	pvm:
Teoreettiset lähtökohdat selvitettyinä	20.6.2014
Toimintasuunnitelma valmis	1.8.2014
Aikataulujen suunnitelma valmis	1.8.2014
Tiimille esittäminen	1.8.2014
Ohjeet , apuvälineet ja muut välineet valmiina	25.8.2014
Toteutus alkaa	2.9.2014
Arviointi valmis	5.1.2015

Teoreettisten lähtökohtien selvityksen jälkeen suunnittelin päivätoiminnan sisällön. Toimintoja suunnitellessa otin huomioon mahdollisuuden selkeään strukturointiin toimintoja järjestäessä. Suunnittelin päivätoiminnan rungon asiakaslähtöisesti autismikuntoutuksen mukaisesti. Pidin tärkeänä, että kaikki toiminnot ovat yksinkertaisia ja tavoitteita tukevia toimintoja. Halusin luoda mahdollisimman kattavan päivätoiminnan, jossa asiakas pääsee opettelemaan tai käyttämään jo opittuja taitojaan ja saa näin onnistumisen kokemuksia. Rungon suunnittelin lukujärjestykseksi niin, että päivittäin toistuvat toiminnot sijoittuvat aina samaan aikaan päivästä, kuten ruokailu, lepo, info ja päivän päätös. Perjantai on ajallisesti päivätoiminnassa lyhyempi kuin muut

päivät, koska ryhmäkodin muut asiakkaat palaavat aikaisemmin työ- ja päivätoimintakeskuksista. Ryhmäkodin yhteinen toiminta alkaa tällöin jo klo 13. (LIITE1)

Toiminnoissa huomioin yksilöllisen lähestymisen. Koska asiakkailla on kommunikaatiovaikeuksia, aistitoiminnon yli- tai aliherkkyyttä ja tunteiden tunnistamisen vaikeuksia sijoitin jokaiseen toimintoon kuntoutuksellisia elementtejä kuten kuvitetut ohjeet. Lisäksi suunnittelin päivätoimintaan liikuntaa, jossa asiakkaat harjoittelevat ja ylläpitävät motorisia taitoja. Asiakkaat tarvitsevat joka toiminnoissa yhden tai kahden ohjaajan tuen. Tuki määräytyy vasta toteutuksen alettua, koska ennen toteutusta ei voida tarkasti tietää asiakkaiden haasteita toiminnoissa.

Kotitöihin valitsin toiminnoiksi samoja toimintoja, mitä jokaisessa kodissa tarvitsee tehdä. Asiakas osallistuu kotitöissään vuoropäivin erilaisiin kodin hoitollisiin toimintoihin. Kodinhoidollisten töiden tavoite on opetella hoitamaan omaa kotiaan ja valmistamaan asiakkaita itsenäisempään elämään.

Yhteiskunnassa liikkumiseen valitsin kolme erilaista toimintoa. Kahvilassa käynnin tavoite on opetella asiointia yhteiskunnassa, asiakas valitsee itse tuotteen, tilaa tuotteen ja maksaa tuotteen. Asiakkaat saavat valita itse kahvilan, missä haluavat käydä. Kierrätysjätteiden viennissä on tavoitteena osallisuus lähiympäristöön. Kaupassa käynnin tavoitteena on osallistua omiin arjen hankintoihin ja käyttää lähiympäristön palveluita. Yhtenä tavoitteena on opetella tervehtimään lähiympäristön naapureita sekä tutuksi tulevia kaupan myyjiä.

Harrastustoiminnoiksi valitsin erilaisia luovia ja kuntoiluun liittyviä toimia. Kuntoiluun liittyvät harrastukset ovat motorisesti hyvin erilaisia. Koska usein kehitysvammaisilla on motorisia haasteita, siksi tärkeää on huomioida koko kehon liikkeet toiminnoissa. Kolme erilaista liikkumisen harrastemuotoa uinti, jumppa ja lenkki. Erilaiset liikunnan muodot tukevat toisiaan niin, että liikkuminen kattaa koko kehon liikkumisen. Jumppaan kuuluu myös rentoutuminen, joka on usein haastavaa kehitysvammaiselle autismin kirjon asiakkaalle.

Rentoutumista harjoitellaan erilaisten hierontojen ja rauhallisen musiikin avulla.

Luoviksi toiminnoiksi valitsin kädentaidot ja musiikkihetken. Kädentaitojen tavoite on luoda itse erilaisista materiaaleista tavaroita tai taidetöitä. Musiikki hetken tavoite on rauhoittua ja luoda itse erilaisia ääniä ja kommunikoida rytmin avulla.

Työharjoitteluksi pyrin saamaan yhteistyökumppanin ryhmäkodin lähistöllä sijaitsevista yrityksistä. Tavoite on harjoitella työtoimintaa. Samalla tavoitteena on osallisuus lähiyhteisöön.

Itsemääräämisoikeuden lisääminen on yksi opinnäytetyöni keskeisistä tavoitteista. Päivätoiminnassa itsemääräämisoikeutta pyritään lisäämään pienissä ohjauksellisissa muutoksissa sekä joka päivä toteutuvalla päivänpäätöksellä. Ohjaukselliset muutokset näkyvät niin, että asiakkaille annetaan enemmän valinnan mahdollisuuksia. Asiakkaiden viikko-ohjelmaan kuuluu kaupassa käynti, kaupankäynnin yhteydessä asiakkaalle annetaan mahdollisuus valita mitä kaupasta haluaa ostaa. Samoin kahvilassa käymisessä annetaan valita itse mitä kahvilassa haluaa syödä ja juoda. Asiakkaita kuitenkin ohjataan valintoihin, jotka ovat mahdollisia, valintoihin vaikuttaa heidän käteisvara määrä, joka usein ei ole iso. Ohjaajan tehtäväksi tulee antaa esimerkkejä, joita asiakas pystyy ostamaan.

Päivänpäätöksen tarkoitus on päättää päivätoimintapäivä aina samalla tavalla. Asiakkaan on helpompi ymmärtää, että päivätoiminta päättyy ja iltatoimet alkavat kun päivällä on selkeä lopetus. Samaan aikaan ryhmäkodissa vaihtuu henkilökunta ja muut asiakkaat palaavat päivätoiminnoistaan. Päivänpäätöksessä pyritään opettelemaan uusia kuvia, kertomaan päivän kivoin tekeminen ja ikävin tekeminen. Päivänpäätöksessä myös opetellaan tunnetaitoja ja asiakas valitsee tunnekuvista, kuvan joka kuvaa parhaiten omaa tunnetta. Asiakas valitsee myös uusista kuvista kuvia, joita haluaisi tehdä päivätoiminnassa myöhemmin. Tulevaisuuden toiveita pyritään toteuttamaan kerran kuu-

kaudessa. Suunnittelin päivänpäätökselle lomakkeen, joka täytetään asiakkaan kanssa tehdessä päivänpäätöstä. (LIITE 6)

Päivätoiminnan budjetointi kuuluu ryhmäkodin aloitus budjettiin sekä tulevaisuudessa ryhmäkodin vuosibudjettiin. Helsingin kaupungin työ- ja päivätoiminta maksaa ryhmäkodin yhden työntekijän palkan, jolloin palkka ei kuulu Helsingin kaupungin asumispalveluiden maksettavaksi. Budjetista vastaa ryhmäkodin johtava ohjaaja. (Tuomo Ratinen Henkilökohtainen tiedonanto 5.2.2014)

Suunnitelmani jälkeen esittelin toimintoja työyhteisöpalaverissa. Kerroin työryhmälle mitä toiminnot pitää sisällään ja pyysin palautetta työstäni. Kerroin jättäväni lukujärjestyksen ryhmäkodin toimistoon ja työntekijät voivat kommentoida lukujärjestyksiä. Kommentit olivat pääasiassa hyväksyviä. Suuria muutosehdotuksia ei suunnitelmaan tullut. Yksi lenkki vaihdettiin suunnitelmassa jumppaan, koska lenkkeilyä on päivissä paljon ja jumpassa voi harjoitella myös pysähtymistä ja rauhoittumista.

Rungon hyväksymisen jälkeen otin yhteyttä ryhmäkodin lähellä sijaitsevaan K-kauppaan. Tapasin kauppiaan ja esittelin ideani päivätoiminnan asiakkaiden työharjoittelusta K-kaupassa. Kauppiaan mielestä ehdotukseni oli hyvä ja hän ehdotti päivätoiminnan asiakkaiden työharjoitteluksi pullojen lajittelua, ostoskorien pesua ja pahvien murskausta. Sovimme kauppiaan kanssa työharjoittelu ajoiksi kello 13-14 tiistaisin ja torstaisin.

Seuraavaksi tein listan materiaaleista, joita ennen toteutusta on välttämätön olla (LIITE 3). Materiaalit hankittiin kädentaitoihin, työtoimintaan, uimiseen ja kierrätykseen. Materiaalien hankkimisessa apunani oli koko työyhteisö. Materiaalien hankinnan jälkeen tein tehtävälistan (LIITE 4), johon listasin kaikki tehtävät työt ennen toteutuksen aloitusta.

Toiminnoista suunnittelin ohjeet asiakkaille. Niissä käytin PCS-kuvia ja selko kieltä. Kuviksi valitsin PCS-kuvat koska päivätoiminnan asiakkaille ne olivat aikaisemmasta tuttuja. Osa päivätoiminnassa käytetyistä kuvista oli asiakkail-

le uusia, joita harjoitellaan päivätoiminnan yhteydessä. Harjoiteltaessa toiminta liitetään kuviin niin, että asiakas ymmärtää tietyn kuvan tarkoittavan tiettyä toimintaa. Esimerkiksi kaupassa tehtävä pullotyö, on pullon kuva. Kuvia tein Helsingin kaupungin Symbol For Windows ohjelmalla. Ohjelmassa on laaja kuvapankki ja olen saanut koulutuksen aikaisemmin ohjelman käyttöön.

Kun olin saanut valmiiksi kaikki päivätoimintaan liittyvät apuvälineet ja hankittua materiaalit, niin perehdytin henkilökuntaa toimintoihin. Esittelin työyhteisökokouksessa lopullisen päivätoiminnan rungon. Työyhteisökokouksessa sovimme, että päivätoimintaa tarkastellaan toteutuksesta alkaen kolmen viikon välein työyhteisökokouksissa ja päivätoimintaan tehdään tarvittavia muutoksia työyhteisössä yhdessä sopien. Viimeiseksi kokosin kaikki hankkimani ja tekemäni välineet ryhmäkodin ryhmätilaan. Ryhmätilasta löytyy kaikki tarvittavat välineet päivätoiminnan toteutukseen. Tein asiakkaille ja henkilökunnalle omat kansiot, joissa on päivittäin tarvittavat kuvat ja ohjeet toimintoihin.

6.5 Toteutus

Asiakkaat siirtyivät laitoksista ryhmäkotiin 1.9.2014 ja 8.9.2014. Päivätoiminnan oli tarkoitus suunnitelman mukaan alkaa 2.9.2014, mutta aloitusta siirrettiin 1.10.2014, koska henkilökunta piti tärkeänä, että asiakkaat ovat sopeutuneet ympäristöön ja tutustuneet henkilökuntaan ja henkilökunta asiakkaisiin. Ensimmäisten viikkojen aikana asiakkaat opettelivat uusia toimintoja ja opettelivat toimimaan ympäristössä. Asiakkailla oli taitoja jo ennestään mutta taitojen löytyminen uuteen ympäristöön vei hetken aikaa.

Ensimmäisessä työyhteisökokouksessa nostettiin esille päivätoiminnan ongelmakohtia, jotka olivat pöydän kattaminen ja kaupassa tapahtuva työharjoittelu. Pöydän kattamisessa huomattiin olevan ongelmana asiakkaan kuolaaminen. Kuolaaminen vaikutti hygienia- ja työhigieniatasoon ja työyhteisössä mietittiin miten asiakas voi toimia keittiöympäristössä niin, että hygienia- ja työhigieniataso säilyy. Henkilökunta oli kokenut kuolaamisen ristiriitaisesti. Toiset henkilökunnasta olivat sitä mieltä, ettei asiakas voi toimia keittiöympäristössä ja osa henkilökunnas-

ta oli sitä mieltä, että vastuu on henkilökunnalla ja kuolaa voi toiminnon aikana pyyhkiä. Päivätoimintaan tehtiin muutoksia niin, että asiakkaat kattavat pöydän itselleen. Kummatkin asiakkaat jatkossa hakevat omat ruokailuvälineet ja annostelevat ruuan itse. Kuolaavan asiakkaan kohdalla henkilökunta pyyhkii kuolaa asiakkaan toimiessa keittiössä.

Kaupassa tapahtuvan työharjoittelun ongelmaksi huomattiin kaupan henkilökunnan tiloissa olevan kaupan hävikki ruokia, joita asiakas pyrki syömään eikä sen takia pystynyt keskittymään omaan toimintaan. Työharjoittelua muutettiin niin, että toinen asiakas toimii pahvitöissä ja toinen asiakas pulloissa. Korien pesutyö osoittautui niin vaikeaksi, ettei asiakkaiden voimavarat riittäneet harjoittelemaan sitä. Asiakkaiden vahvuudet ovat selvästi pahvi- ja pulloissa. Pullotyö koettiin hyväksi sen strukturoidun rakenteen takia samoin pahvityö. Töissä on nyt selkeä aloitus ja lopetus, jolloin asiakkaiden on helpompi toteuttaa työtä. Työyhteisössä osa koki myös, että kaupan henkilökunta ei ollut vastaanottavaisia asiakkaita kohtaan ja henkilökunnassa osa koki, että kaupassa tapahtuvaa työharjoitteluun on epämieluisa mennä. Työyhteisökokouksessa keskusteltiin avoimesti asiasta ja päätettiin, että työyhteisön jäsen ottaa yhteyttä kauppaan ja pyytää kaupasta palautetta. Palaute kaupasta ei vastannut työntekijän kokemusta, vaan kaupassa oltiin samaa mieltä, että korityöt ja asiakkaiden oleminen kaupan henkilökunnan taukotilassa ei ole hyvä. Kaupassa tehtävän työharjoittelun muutosten jälkeen harjoittelu on toiminut hyvin.

Rungon suunnittelussa aikataulutusta oli ennalta tiedetty riski. Aikataulutusta ei toiminut toteutusvaiheessa suunnitelman mukaan ja sitä muokattiin työyhteisössä. Ryhmäkodin ylläpitämiseen ja asiakastyön panostamiseen käytetty aika myös muokkasi runkoa. Alussa huomattiin, että asiakkaat ovat hitaampia sekä päivätoiminnan aamupäivän toiminto lenkki, kierrätys tai kahvilaan meno viivästyy koska ryhmäkotiin tulee ruokia samaan aikaan. Runkoon lisättiin toiselle asiakkaalle ruokakuorman purku ja toiselle asiakkaalle keittiöliinojen taittelu. Näiden toimintojen lisäämisen jälkeen aikataulu muuttui niin, että lepo aloitetaan vasta klo 12, joten ulkotyöt, pienempi lenkki ja jumppa iltapäivässä jäivät kokonaan pois.

Työyhteisössä on joka maanantai työyhteisökokous johon osallistuu vuorois-
sa olevat henkilökunnan jäsenet. Maanantaina suunnitelman mukaan olisi
ollut uinti/musiikkihetki. Uinti vaihtoi paikkaa keskiviikko iltapäivään ja käden-
taidot keskiviikko iltapäivästä vaihtui maanantai iltapäivään. Vaihdot tar-
koittavat sitä että kädentaidoissa asiakkaat tarvitsevat yhden ohjaajan tuen,
jolloin muut ohjaajat pääsevät osallistumaan työyhteisökokoukseen. Musiik-
kihetki jäi kokonaan pois, koska asiakkailla alkoi musiikkiterapia päivätoimin-
nan ulkopuolella ja musiikki hetken paikalle tuli jumppa.

Jumppa muuttui sisällöltään pidemmäksi ja tavoitteellisemmaksi. Helsingin
kaupungin vammaistyön fysioterapeutti konsultoi työyhteisöä jumpasta ja teki
tavoitteellisen ohjelman jumpalle. Uinti tai jumppa toteutuu keskiviikko iltapäi-
vänä riippuen työntekijöistä. Koska asiakkaat ovat naisia eivät miestyöntekijät
voi lähteä heidän kanssa uimaan. Jumppa toteutuu myös henkilökunnan
kanssa, jolla on jokin muu syy olla lähtemättä uimaan esimerkiksi sairaus.

Toisella asiakkaalla oli suunnitelman mukaan toisen asiakkaan vienti kouluun
aamupäivässä. Se poistettiin resurssi syistä, asiakkaan kouluun vienti koettiin
mahdottomaksi koska yksi työntekijä olisi pois aamutoimien tekemisestä seit-
semän muun asiakkaan kanssa.

Työyhteisössä keskusteltiin paljon päivänpäättöksen tarkoituksen mukaisuus-
desta. Osa työntekijöistä pitivät päivänpäättöstä turhana toimintona ja olivat
sitä mieltä ettei päivänpäättöstä ole syytä pitää, koska heidän mielestä kuvat
olivat tuntemattomia ja asiakkaat eivät ymmärtäneet päivänpäättöstä. Osa
työntekijöistä piti päivänpäättöstä tärkeänä uusien kuvien opettelemisen mah-
dollisuutena ja itsemääräämisoikeuden edistämisenä. Keskustelun jälkeen
päivänpäättöstä jatkettiin ja työntekijät sitoutuivat pitämään sitä omasta mielipi-
teestä huolimatta. Myöhemmin sovittiin, että kerran kuukaudessa pyritään
toteuttamaan asiakkaiden toiveita päivätoiminnan sisällöstä kuten pizzalla
käynti.

Toteutuksen aikana huomattujen ongelmien ja niiden ratkaisemisen jälkeen
päiväjärjestyksen runkoa on päivitetty toimivammaksi. (LIITE 5). Toteutus

jatkuu opinnäytetyöni jälkeen ryhmäkodissa ja ryhmäkodin henkilökunta tekee muutoksia tarvittaessa päivätoiminnan runkoon. Päivätoiminnasta jatkossa vastaa työyhteisössä sosionomit jotka tekevät päivävuoroa kolme viikon jaksoissa. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että yksi työntekijä vastaa kolme viikkoa päivätoiminnan ohjauksesta, muut sosiaaliset kontaktit poistuu asiakkaan elämästä. Muutoksella on jo huomattu asiakkaiden kehitystä päivätoiminnassa. Esimerkiksi ennen yksi asiakas ei rauhoittunut levolle usein, nyt yksi asiakas rauhoittuu lähes joka kerta levolle.

6.6 Johtopäätökset

Johtopäätöksenä voidaan todeta että ryhmäkodissa on mahdollisuus järjestää päivätoimintaa ryhmäkodin resursseista lähtöisin. Ryhmäkodissa toteutettava päivätoiminta pystyy luomaan samanlaiset puitteet toteuttaa päivätoimintaa kuin päivätoimintakeskuksetkin. Päivätoiminnan aloituksen jälkeen suunnitelma kaipaa aina kehittämistä niin, että suunnitelma toimisi myös käytännössä. Toteutuksen alkaessa henkilökunnan tulisi olla kriittisiä ja valmiita tekemään muutoksia niin, että päivätoiminta olisi mahdollisimman tavoitteellista organisaation ja asiakkaiden näkökulmasta.

Päivätoiminnan toteutuksessa on pystytty vastaamaan tavoitteisiin ja päivätoiminta on asiakkaan kuntoutusta tukevaa ja monipuolista toimintaa. Asiakkaalle annetaan päivätoiminnan myötä enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä.

TAULUKKO 2: Toteutuneet toiminnot päivätoiminnassa

Kotityöt	<ul style="list-style-type: none">- Postin haku- Pöydän kattaus- Pyykkien pesu- Roskien vieni
Ympäristössä liikkuminen	<ul style="list-style-type: none">- Kaupassa käynti- Kahvila- Kierrätettävien jätteiden vieni hsy:n kierrätyspisteelle
Harrastustoiminta	<ul style="list-style-type: none">- Lenkki- Uiminen- Musiikkihetki- Kädentaidot- Jumppa
Työharjoittelu	<ul style="list-style-type: none">- Kauppatyöt: pullojen lajittelun ja pahvin murskaus
Kommunikaatio	<ul style="list-style-type: none">- Info- Päivänpäätös

7 ARVIOINTI

7.1 Henkilökunnan palaute päivätoiminnasta

Lähetin henkilökunnasta viidelle työntekijälle, joista yksi oli johtava ohjaaja sähköpostilla arviointi pyynnön opinnäytetyöstäni. Sain kolmelta työntekijältä arvioinnin pyytämäni määräaikaan mennessä. Pyysin vastaajia arvioimaan päivätoimintaa autismikuntoutuksen näkökulmasta, hyvät ja kehitettävät alueet päivätoiminnasta ja miten suunnitelmassa on huomioitu itsemääräämisoikeuden edistäminen ja osallisuuden tukeminen.

Autismikuntoutus on arvioijien mielestä otettu suunnitelmassa hyvin huomioon. Jokaisessa arvioinnissa on pidetty hyvänä toimintojen toistuvuutta ja selkeää päivän rakennetta,

Suunnitelma pitää sisällään autismikuntoutuksen peruspalikoita korostaen toiminnan ennakoitua, strukturointia, toiminnan toistuvaa rakennetta, kommunikaation tukemista ja kognitiivisten taitojen harjoittelua (A1)

Arvioijat kertovat asiakaslähtöisestä toimintamallista. Arvioijien mielestä suunnitelma on tehty asiakaslähtöisesti huomioiden asiakkaiden kehitysvamma ja autismin kirjon diagnoosi.

Autistinen henkilö saa siitä turvaa että päivät menee samalla tavalla. (A2)
Asiakkaiden tarpeet ovat ehdottomasti otettu huomioon. (A3)

Päivätoiminnalla on tietyt kriteerit, joita toiminnassa vaaditaan. Päivätoiminnan tulisi olla mielekästä tekemistä ja asiakkaan yksilöllisten tarpeiden kuntoutusta, olemassa olevien taitojen vahvistamista ja uusien taitojen opettelua. Yksi arvioija on arvioinnissaan kiinnittänyt asiaan huomiota ja kommentoinut asiaa yksiselitteisesti.

Lisäksi hyvää on päivätoiminnan monimuotoisuus niin että siinä on käytännössä samat päivätoiminnan elementit kuin missä tahansa päivätoimintakeskuksessa huolimatta autismikuntoutuksellisesta otteesta ja huolimatta poikkeuksellisesta toimintaympäristöstä. Voidaan olla rehellisesti sitä mieltä että myös päivätoiminnan kriteerit täyttyvät. (A1)

Arvioijat kertoivat kehitettävänä asiana olevan toimintatapojen vakiinnuttamisen ryhmäkotiin. Moni työntekijä ryhmäkodissa omaa työkokemuksen asu-mispalveluissa muttei työ- ja päivätoiminnoissa.

Kehitettävänä on tiettyjen toimintojen/toimintatapojen vakinaistamisessa. Tämä vaatii ”kädestä pitäen” opettamista ja opettelua ohjaajien kanssa ja syy-seuraus suhteiden teoreettista avausta työntekijöille. (A1)

Kehitettäväksi arvioijat kertoivat myös asiakkaiden tarpeiden arviointia ja yksilöllisten toimien kehittämistä sekä päivätoiminnan sisällön kehittämistä luovasti.

Lisäksi kehitettävää on luovuudessa ja yli rajojen ajattelussa. Mahdollisuuksia toiminnan/kuntoutuksen toteutuksen monipuolistamiseen pitää miettiä ja lisäksi pystyä ”uusiutumaan” jotta toiminta ei junnaa paikallaan. (A1)

Eniten eroavaisia arviointeja tuli osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutuksen arvioinnissa. Osa arvioijista löysi paljon kehitettävää osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden toteutuksesta ja myös haasteellisuutta sen toteutuksessa kyseisen asiakasryhmän kanssa.

Tällainen päivätoiminta on melko ohjaajalähtöisesti suunniteltua ja vedettyä, näiden asioiden kehittäminen vie aikaa eikä onnistu näin lyhyellä aikavälillä kun kyseessä on näin haasteellinen asiakasryhmä. (A1)

Osallisuudesta ja itsemääräämisoikeudesta arvioijat kertoivat myös hyvää verrattuna aikaisempiin kokemuksiin.

Päivän päätös on hyvä. Asiakkaat saavat esittää toiveen mitä haluaisivat tulevaisuudessa ja niitä pystyy toteuttamaan. (A2)

Ilman tätä päivätoimintaa ei olisi, tai se olisi niin että se ei palvelisi näitä asiakkaita edes näin hyvin osallistaen ja heitä kuunnellen. Pitää siihenkin olla tyytyväinen ja näiden asioiden kehittäminen kysyy malttia ja pitkäjänteisyyttä. (A1)

7.2 Asiakkaiden palaute päivätoiminnasta

Asiakkaat ovat arvioineet päivätoiminnan sisältöä päivittäin päivän päätöstoiminnossa. Asiakkaat ovat kertoneet mistä toiminnoista he ovat pitäneet, mistä toiminnoista he eivät ole pitäneet ja mitä toimintoja he haluaisivat tulevaisuudessa päivätoimintaan toiminnoiksi. Asiakkaat eivät ole täysin pystyneet valitsemaan mitä he haluavat, koska kommunikaatio keinoina ovat pcs-kuvat. Pyrin tekemään mahdollisimman monipuolisia kuvia arvioinnin mahdollistamiseksi. Arviointiin otin kahden viikon otoksen päivän päätöksistä dokumentoiduista lomakkeista joista kokosin mieluisimmat toiminnot, ikävimmät toiminnot ja mieluisimmat tulevaisuuden toiminnot.

Asiakkaat ovat eniten päivätoiminnassa pitäneet toiminnoista kahvilassa käynti ja pöydän kattaus. Ikävintä päivätoiminnassa on ollut lepo. Tulevaisuudessa asiakkaat toivoisivat päivätoimintaan enemmän ravintolassa käyntiä tai pizzan syömistä. Asiakkaiden arvioinnit ovat realistisia ja totuuden mukaisia. Asioita, joita he ovat jo aikaisemmin tottuneet tekemään.

7.3 Itse arviointi opinnäytetyö prosessista ja päivätoiminnasta

Opinnäytetyötä tehdessäni etenin suunnitelmasta toteutukseen ja arviointiin selkeän aikataulun mukaan. Työni käynnistyi teoreettisen viitekehyksen rakentamisesta ja päivätoiminnan suunnitelmasta. Oman työkokemukseni avulla oli selkeä hahmottaa teoreettista lähtökohtaa. Suunnitelman tekeminen vaati teoreettisten lähtökohtien ymmärtämistä sekä soveltamista toimintaympäristöön.

Työtä tehdessäni käytin apuna opinnäytetyö päiväkirjaa johon merkitsin mitä olen tehnyt ja milloin olen tehnyt. Riskien ja mahdollisuuksien arvioinnissa käytin apuna SWOT-alyysia joka auttoi konkretisoimaan työn kokonaisuutta.

Mahdollisuuksina pidin omaa kokemusta kehitysvammaisten autismin kirjon henkilöistä yhteistyötahoa ja sen sitoutuneisuutta opinnäytetyöhöni ja reflektivoivaa työyhteisöä. Teoreettinen lähtökohtani oli työhön hyvä. Olin tietoinen autismituntoutuksen haasteista ja hyödyistä, jolloin tiedon etsiminen oli itselleni helpompaa. Opinnäytetyöni oli työelämälähtöinen tiesin työelämätahon olevan sitoutunut sekä tiesin saavani tarvittaessa tukea ja ohjausta prosessin etenemiseen. Opinnäytetyöprosessin aikana päivätoiminnan rakennetta ja toteutusta on käsitelty työyhteisön palaverissa, jossa suunnitelmaa on arvioitu ja reflektoitu.

Olen tyytyväinen päivätoiminnan rakenteeseen, rakenne noudattaa autismituntoutukseen vaadittavaa ennakointia ja päivän sekä viikon selkeää kulkua. Päivätoiminnan sisältö on suunnitelmallisesti rakennettu autismituntoutuksen periaatteita noudattaen. Päivätoiminta on lähtenyt ryhmäkodissa käyntiin hyvin. Rakenteeseen on aikataulumuutoksia tehty kehittämään päivätoimintaa. Yksilöllisiä uusia ratkaisuja on toteutuksen aikana otettu käyttöön kuten viikkokalenterin teko yhdelle asiakkaalle, jotta asiakkaan on helpompi hahmottaa viikon kulkua.

Työyhteisössä tehtiin myös muutoksia resursointiin päivätoiminnassa. Jatkossa päivätoiminnasta vastaa työyhteisön kolme ohjaajaa (AMK) jotka tekevät aamuvuoroja kolmen viikon jaksoissa niin että päivätoimintaa on jatkossa helpompi arvioida ja jotta tietyillä työntekijöillä on käsitys päivätoiminnan toimivuudesta.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni käynnistyi pohdintana siitä millaisen opinnäytetyön haluaisin tehdä. Ajatukseni olivat alusta alkaen että itseäni kiinnostaa työnkehittäminen ja autismin kirjo. Opinnäytetyön aihe valikoitui helposti koska työpaikallani oli samaan aikaan tulossa isoja muutoksia, kehitysvammaisten muuttaessa laitospalveluista asumispalveluihin. Uuden ryhmäkodin johtava ohjaaja ehdotti aihetta minulle. Aihe kiinnosti minua ja olin ajatellut opinnäytetyöni olevan kehittämispainotteinen opinnäytetyö.

Päivätoiminta toimii asiakaslähtöisesti perustuen autismituntoutukseen. Tulevaisuudessa päivätoimintaa pitää kehittää edelleen. Päivätoiminnan aloituksesta ja ryhmäkodin käynnistämisestä on kulunut vähän aikaa. Tulevaisuudessa päivätoiminnan sisältöä pitää tarkastella niin, että se toimii ja asiakkaiden kuntoutuessa. Asiakkaiden kehittyessä päivätoiminta kaipaa uusia tavoitteita. Työyhteisössä jatkossa on kaksi henkilöä jotka ovat päävastuussa jatkuvuuden toteutumisesta sekä kehittämisestä. Kehitettävää päivätoiminnassa on erityisesti osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden parantamisessa sekä päivätoiminnan jatkuvuudessa ja työyhteisö yhteisten toimintatapojen opettelussa, jotka vaikuttavat merkittävästi ohjaukseen.

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Sosiaalialalla työntekijöiden työn lähtökohtana on asiakaslähtöisyys. Työntekijöiden toiminta lähtee liikkeelle asiakkaasta itsestään ja työssä arvostetaan asiakkaiden perusoikeuksia, itsemääräämistä sekä valintojen tekemistä sekä kunnioitus ihmistä kohtaan. Eettisen työn lähtökohta on ihmisen perusoikeuksissa. YK:n ihmisoikeusjulistuksessa eettiset arvot saaneet kattavan muodon jota on vielä täsmennetty vammaisten ihmisten ihmisoikeussopimuksella. (ETENE 2001, 8-9.) Opinnäytetyössä eettisyys on työn perustana, joka kulkee opinnäytetyön mukana koko prosessin ajan. Eettinen näkökulma näkyy jo aiheen valinnassa ja opinnäytetyön lähtökohtana on kunnioittaa ja tuoda

julki sosiaalialan eettisiä periaatteita. Kriittinen eettisyys on tärkeää opinnäytetyö prosessin aikana, se luo hyviä ammattikäytäntöjä sosiaalialalle. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 10-11.)

Kehittävässä tutkimustoiminnassa luotettavuus koostuu kehittämistoiminnan käyttökelpoisuudesta ja eettisyydestä. Tavoitteiden saavuttaminen ja kehittämispainotteisen opinnäytetyön on oltava hyödyllinen, jotta sitä pystyy pitämään luotettavana teoksena. Kehittämistyön luotettavuuden takaa sen käyttökelpoisuus ja siirrettävyys. (Toikko & Rantanen 2009, 121-125.)

Opinnäytetyötäni ovat ohjanneet Helsingin kaupungin arvot ja eettiset periaatteet. Sosiaali- ja terveystoimi on strategiassaan nostanut ne esille. Arvot joita Helsingin kaupunki arvostaa on asukaslähtöisyys, ekologisuus, oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus, taloudellisuus, turvallisuus, osallisuus ja osallistuminen sekä yrittäjämielisyys. (Helsingin sosiaali- ja terveystoimen strategiasuunnitelma 2014 – 2016. 4.) Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt edistämään asiakkaiden asemaa yhteiskunnassa, Helsingin kaupungin arvojen pohjalta.

Opinnäytetyö käynnistyi keskustelulla ryhmäkodin johtavan ohjaajan kanssa. Keskustelun ja opinnäytetyö pohjana on ollut molemminpuolinen avoin luottamus koko prosessin ajan. Keskustelun jälkeen tein suunnitelman prosessin kulusta ja hain tutkimusluvan Helsingin kaupungilta. Prosessin aikana raportoin suunnitelmasta, toteutuksesta ja arvioinnista johtavalle ohjaajalle jonka kanssa yhteistyö oli alusta saakka tiivistä. Esitin suunnitelmani työyhteisökouksissa ja pyysin palautetta prosessin aikana. Arvioinnissa otin huomioon työyhteisön ja asiakkaiden mahdollisuuden arviointiin.

Päivätoiminnan suunnitelma on tehty huomioiden asiakkaan tarpeet kuten vamma, ihmisoikeudet, oikeudet palveluihin ja oikeus omaan yhteisöön. Työn eettinen lähtökohta on ollut järjestää asiakkaille palvelu, joka on yksilöllisesti suunniteltu niin että asiakkaan elämänlaadun on mahdollista parantua. Työssäni olen pyrkinyt edistämään kehitysvammaisen henkilön osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Mielestäni työn lähtökohtana voidaan pitää asiakas-

lähtöisyyttä ja huomioida, että työssäni olin mukana käynnistämässä uutta palvelua Helsingin kaupungille, joka autismikuntoutuksen periaatteita noudattaen vähentää asiakkaiden sosiaalisia kontakteja päivän aikana ja on ennakoitua ja jäseneltyä toimintaa.

Olen mielestäni toiminut sosiaalialan eettisten periaatteiden mukaisesti prosessin ajan. Työn luotettavuudesta kertoo sen avoimuus ja kriittinen itsereflektointi. Itsereflektoinnilla olen pyrkinyt havaitsemaan kehittämistarpeita opinnäytetyössäni.

8.2 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessin aikana olen päässyt tutustumaan itseeni työnkehittäjänä. Työnkehittäjän roolissa ammatti-identiteettini on kehittynyt. Kehittämistehtävän aikana olen saanut kokea sosiaalialan muutoksien vaikuttavuuden asiakastyössä, jolloin olen päässyt pohtimaan ja toteuttamaan vammaistyön palveluiden kehittämistä. Opinnäytetyö prosessi vahvisti kykyäni toimia työnkehittäjänä ja opin työn arvioinnin tärkeyden.

Opinnäytetyö prosessin aikana haastavaksi olen kokenut itsemääräämisoikeuden parantamisen keinojen löytyvyyden kehitysvammaisten autismin kirjjon henkilöiden kanssa työskennellessä. Koska autismikuntoutus on ennakointia ja strukturointia on asiakkaasta itsestä lähtevien muutosten toteutus vaikeaa. Olen pyrkinyt tutkimaan asiaa eettisesti ja löytämään keinoja asiakkaille joilla he pystyvät itse vaikuttamaan päivätoiminnan sisältöön ennakkoivasti.

Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt kykyäni toimia ja ajatella asiakastyössä eettisesti. Eettinen pohdinta näkyy työssäni, haluna onnistua edistämään asiakkaiden asemaa yhteiskunnassa ja omassa yhteisössään. Koen opinnäytetyöprosessin jälkeen tärkeäksi ja itsetuntoa parantavaksi pysähtyä pohtimaan työtään eettisestä näkökulmasta. Erityisesti olen opinnäytetyöprosessin aikana kysynyt itseltäni tekemiini asioihin että miksi toimin näin? Kun olen

pystynyt selittämään itselleni selkeän perusteen toiminnalleni olen voinut jatkaa opinnäytetyöprosessia eteenpäin.

Opinnäytetyön toteuttaminen yksin oli itselleni ainoa vaihtoehto. Opintoni ovat toteutuneet monimuoto-opiskeluna, jolloin opinnäytetyöprosessin aikana tein töitä samaan aikaan. Aikataulu syistä yksin tekeminen oli hyvä vaihtoehto. Jäin kuitenkin opinnäytetyöprosessin aikana kaipaamaan opiskelutoverin tukea ja pohdintaa. Opinnäytetyöprosessin aikana olen kuitenkin pystynyt pohdimaan prosessia ja sen tekemiseen vaikuttavia tekijöitä työelämän tahon ohjaajani kanssa.

Olen tarkastellut ammatillista kasvuaani Sosionomi (AMK) - kompetensseihin peilaten. Mielestäni opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja se on kehittänyt eniten itsessä taitoja ajatella ja toimia eettisestä näkökulmasta. Opinnäytetyöni on myös pysäyttänyt minut ajattelemaan vammaistyössä tapahtuvia muutoksia sekä tutkimaan omaa kykyäni parantaa kehitysvammaisten autismin kirjon palveluita.

LÄHTEET

Autismi- ja aspergerliitto ry i.a. Viitattu 25.5.2014.

http://www.autismiliitto.fi/autismin_kirjo/autismi/kuntoutuminen.

Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Toimittanut: toimituskunta. C katsauksia ja aineistoja 17. Tampere. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

ETENE 2001. Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. Etene-julkaisuja 32. Sosiaali - ja terveysministeriö. Viitattu 25.12.2014.

http://www.etene.fi/c/document_library/get_file?folderId=63023&name=DLFE-2903.pdf.

Helsingin kaupunki 2014 a. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystalouden organisaatio kartta. Viitattu: 11.1.2015. Helsingin kaupungin intranet sivut.

<http://helmi/sote/johtaminen/sivut/organsiaatio.aspx>

Helsingin kaupunki 2014 b. Helsingin sosiaali- ja terveystalouden strategia-suunnitelma 2014 – 2016. Viitattu 11.1.2015.

http://www.hel.fi/static/sote/julkaisut/Sote_strategiasuunnitelma2014_2016.pdf.

Helsingin kaupunki 2015 a. Työ- ja päivätoiminta. Viitattu 12.1.2015.

<http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=2889>

Helsingin kaupunki 2015 b. Asu-hanke Viitattu. 3.5.2014.

http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/kehitysvammaisten_palvelut/hankkeet/asu

Helsingin kaupunki 2015 c. Viitattu 11.1.2015.

<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/>

Helsingin kaupunki 2015 d. Eryityshuollon sosiaalityö. Viitattu 12.1.2015.

<http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=2870>

Helsingin kaupunki 2015 e. Asumispalvelut ryhmäkodissa. Viitattu 12.1.2015

<http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=2887>

- Helsingin kaupunki 2014. Vammaisten asumispalvelut. Viitattu 11.1.2014
<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/vammaisten-palvelut/asumispalvelut/>
- Hintsala, Susanna 2010. Tuettu päätöksenteko. Viitattu 14.10.2014
http://www.thl.fi/documents/10542/471223/tuettu_paatöksenteko_esitys.pdf
- Huuhaten, Kristina 2011 (toim.). Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatio menetelmät Suomessa. Kehitysvammaliitto. Helsinki
- Ihalainen, Jarmo & Kettunen, Terttu 2011. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. WSOYpro. Helsinki.
- Kananen, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen ja käytännön opas. Toim. Heikkinen, Risto. Jyväskylän ammattikorkeakoulu julkaisuja sarja.
- Kartio, Johanna 2009. Kohti selkokielistä vuorovaikutusta. Teoksessa: Selki-kieli ja vuorovaikutus. Toim. Kartio, Johanna. Toinen painos. Kehitysvammaliitto ry. Helsinki.
- Kaski Markus, Manninen Anja, Mölsä Pekka & Pihko, Helena 2001. Kehitysvammaisuus. Toim. Kaski, Markus. 2 painos. WSOY. Helsinki.
- Kaski, Markus, Manninen; Anja & Pihko, Helena 2012. Kehitysvammaisuus. Toim. Kaski, Markus. 5 uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Helsinki
- Kehitysvamma-alan verkkopalvelu 2013. Päivätoiminnan kehittäminen. Viitattu 2.5.2014.
<http://www.verneri.net/yleis/p%C3%A4iv%C3%A4toiminnan-kehitt%C3%A4minen>.
- Kehitysvammaisten tukiliitto ry i.a. Viitattu 5.5.2014
<http://www.kvtl.fi/fi/kehitysvamma->
- Kehitysvammaliitto 2015. Kuvapankki.
<http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki/luokka/ty%C3%B6> Viitattu 27.3.2015
- Kerola, Kyllikki, Kujanpää, Sari & Timonen, Tero 2009. Autismin kirjo ja kuntoutus. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Kranowitz Stock Carol 2008. Tahatonta tohollusta. Sensorisen integraation häiriö lapsen arkielämässä. 3. painos. PS-kustannus. Jyväskylä.

- Kynnys i.a.a. Via-projekti. Vammaisten ihmisoikeudet asumisessa. Viitattu 12.1.2015.
http://www.vike.fi/via/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=29
- Kynnys i.a.b. Via-projekti. Vammaisen ihmisoikeudet asumisessa. Viitattu 12.1.2015.
http://www.vike.fi/via/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=29
- Kynnys i.a.c. Via-projekti. Vammaisen ihmisoikeudet asumisessa. Viitattu 12.1.2015.
http://www.vike.fi/via/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=86#kolmas
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519.
- Partanen; Kalle 2010. Voimaa autismin kirjon kuntoutukseen. Autismisäätiö. Helsinki.
- Satakunnan sairaanhoitopiiri i.a. aune-hanke i.a. Viitattu 28.8.2014.
http://www.satshp.fi/sataehp/aune/sos_taidot/sosiaaliset_tarinat.php.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä. Sosiaali- ja terveysministeriä. Helsinki.
- STM 2014. Viitattu 2.1.2014.
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/vammaispalvelut#Erityispalvelut. Viitattu 2.1.2014
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
- Suomen YK liitto 2012. Yk:n yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Viitattu 22.5.2014.
http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf Helsinki.
- THL 2014 a. Vammaispalvelukäsikirja. Viitattu 11.1.2015.
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/asuminen>
- THL 2014 b. Eriarvoisuuden kaventamista osallisuudessa. Viitattu 22.5.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/keinot/tavoitteet/tavoitteet-osallisuuteen.

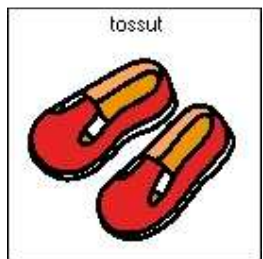
- Toikko Timo & Rantanen Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. University press. Tampere.
- Tuomo Ratinen Johtava ohjaaja. Henkilökohtainen tiedonanto. 5.4.2014.
- Valvira 2013. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa palveluissa: lastensuojelussa, vammaispalveluissa, mielenterveyspalveluissa ja päihdehuollossa. Viitattu 12.1.2014.
http://www.valvira.fi/files/tiedostot/s/e/Selvityksia_1_2013.pdf
- Vataja Katri 2012. Kehittävä työyhteisö. Itsearviointin hyödyntäminen työyhteisön kehittämisessä kunnallisessa sosiaalitoimessa. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Tutkimus 86/2012. Helsinki.
- Vesala, Hannu 2012. Savas, Savon vammaisasuntosäätiö. Viitattu 14.10.2014.
http://www.savas.fi/userfiles/file/tuepa/TUEPA_Mita_on_tuettu_paatoksenteke.pdf
- Vesala, Hannu 2010. Hameennappi ja haalari. Tutkimus vaikeasti kehitysvammaisen naisen itsemääräämisestä ja valinnan mahdollisuuksista. Teoksessa: Pois laitoksista. vammaisten ja hoivan politiikka. Toim. Teittinen, Antti. Palmenia. Helsinki. 123 - 161
- Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Tammi. Helsinki.

LIITE 1: PÄIVÄTOIMINNAN SUUNNITELTU RUNKO

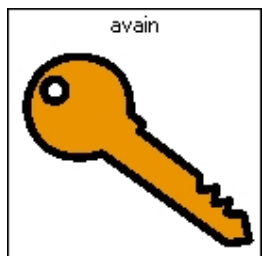
KLO	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
8:30 – 9:00	X Posti, Y vienti	X Posti, Y vienti	X Posti Y vienti	X Posti, Y vienti	X Posti, Y vienti
09:00 – 9:30	Info, tauko	Info, tauko	Info, tauko	Info, tauko	Info, tauko
9:30 - 10:30	Lenkki, tauko	Lenkki, tauko	Lenkki, tauko	Lenkki, tauko	Kahvila
10:30 – 11:00	Y Kattaus X Pyykit	Y Roskat X Kattaus	Y Kattaus X Roskat	Y Roskat X Kattaus	Kahvila
11:00 – 11:30	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu
11:30 – 12:30	Lepo	Lepo	Lepo	Lepo	Lepo
12:30 – 13:00	Uiminen	Lenkki	Kauppa	Ulkotyöt	Päivänpäätös
13:00 - 14:00	Uiminen	Työharjoittelu X Pullot, Y korit	Kädentaito	Työharjoittelu X korit, Y pullot	
14:00 – 14:15	Päivänpäätös	Päivänpäätös	Päivänpäätös	Päivänpäätös	

X ja Y ovat koodit asiakkaille. Ryhmäkodissa olevassa rungossa asiakkaiden nimet ovat omilla nimillä. Opinnäytetyössäni olen korvannut nimet koodein, ettei asiakkaat ole tunnistettavissa.

LIITE 2: OHJE ASIAKKAALLE POSTIN HAKU- TOIMINTOON
OHJE POSTIN HAKUUN

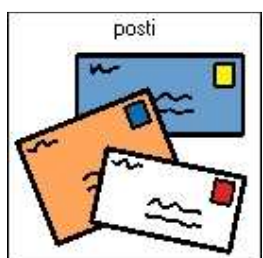
LAITA TOSSUT JALKAAN

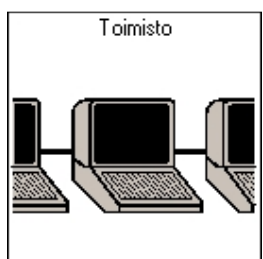
PYYDÄ AVAIN OHJAAJALTA

MENE POSTILAATIKOLLE

OTA POSTIT

VIE POSTI TOIMISTOON

LIITE 3: MATERIAALILISTA

Hankittavat materiaalit:

Kädentaidot --> Maalit, kartongit, liidut, sakset, pensselit, liimat (puikko ja erikeepper), maalauspaperi, maton kuteet, langat (villa, puuvilla), taulupohjat, akryylivärit, ulkovärit, silkkipaperi, kreppipaperi, siima, hulavanne, suoja-
muovit, essut, käsineet, kiviä, multaa, piirustuspaperi, kotaktimuovi, kukka-
ruukut (maalattavat.), puikot, virkkuukoukku, heijastinnauha, huovat (eriväre-
jä).

Työtoiminta --> Kuulosuojaimet x 3, työhanskat

Kierrätys --> Reppu

Uiminen --> Henkilökohtaiset uimakortit

LIITE 4: TEHTÄVÄ LISTA

INFO: Tulosta, laminoi ja tarroita asiakkaiden ja henkilökunnan valokuvat. Tee päivänvärin mukaiset viikonpäivä kuvat: laminoi, tarroita, tee vuosi, päivämäärä ja kuukausi kuvat: laminoi ja tarroita. Hanki eriaisteja stimuloivat välineet, kuten päivän maku, päivän tuoksu. Tee ohjeet infon pitämisestä henkilökunnalle. Tee vuosiympyrä infotauluun.

KÄDENTÄIDOT: Hanki materiaalit. Tee selkeitä ohjeita henkilökunnalle.

KAUPPATYÖ: Käy tutustumassa kauppaan. Ota kaupassa valokuvia. Tee selkeät ohjeet henkilökunnalle miten kaupassa toimitaan. Perehdytä henkilökunta suullisesti kauppatöihin.

KUPPASSA KÄYNTI: Tee kuvitettu ostoslista ja kuvat tuotteista mitä halutaan ostaa. Perehdytä henkilökunta kaupassa käynnin tavoitteisiin.

UINTI: Selvitä uimahallista erityisuimakorteista. Tee selkeä ohje henkilökunnalle uimassa käynnistä. Konsultoi fysioterapiaa.

KIERRÄTYS: Etsi kierrätyspisteet, tee kartta kierrätyspisteille, tee ohjeet henkilökunnalle ja asiakkaille.

POSTIN HAKU: Tee ohjeet henkilökunnalle ja asiakkaalle.

PÄIVÄJÄRJESTYKSET: Tee toiminnoista kuvat, laminoi ja tarroita. tee päiväjärjestyspohjat, tarroita.

PÄIVÄPÄÄTÖS: Tee pohja kysymyksistä kuvitettuna. Tee kuvia päivänpäätökseen ja leikkaa ne.

KAIKKI TOIMINNOT: Tee ohjeet kaikista toiminnoista henkilökunnalle. Tee päivätoimintakansio mistä löytyy kaikki ohjeet. Tee kuvitettuja ohjeita asiakkaille.

LIITE 5 LOPULLINEN PÄIVÄTOIMINNAN RUNKO

KLO	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
8:30 – 9:00	X Posti,	X Posti,	X Posti	X Posti,	X Posti,
09:00 – 10:00	Info, tauko X keittiön siivous, Y liinat	Info, tauko X keittiön siivous, Y liinat	Info, tauko X kuorma, Y liinat	Info, tauko X keittiön siivous, Y liinat	Info, tauko X kuorma, Y liinat
10 -11	Lenkki, tauko	Lenkki, tauko	Kierrätys	Lenkki, tauko	Kauppa
11 – 11:30	Y Kattaus X Pyykit	Y Roskat X Kattaus	Y Kattaus X Roskat	Y Roskat X Kattaus	Kahvi- la/ravintola
11:30 – 12	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu	Ruokailu
12 – 13	Lepo	Lepo	Lepo	Lepo	Lepo Päivänpäätös
13:00 - 14:00	Kädentaito	Työharjoittelu X Pahvit, Y Pullot	Uiminen tai jumppa	Työharjoittelu X pahvit Y pullot	
14:00 – 14:15	Päivänpäätös	Päivänpäätös	Päivänpäätös	Päivänpäätös	

X ja Y ovat koodit asiakkaille. Ryhmäkodissa olevassa rungossa asiakkaiden nimet ovat omilla nimillä. Opinnäytetyössäni olen korvannut nimet koodein, ettei asiakkaat ole tunnistettavissa.

LIITE 6 PÄIVÄN PÄÄTÖS:

MIKÄ ON PÄIVÄSSÄ OLLUT KIVAA?

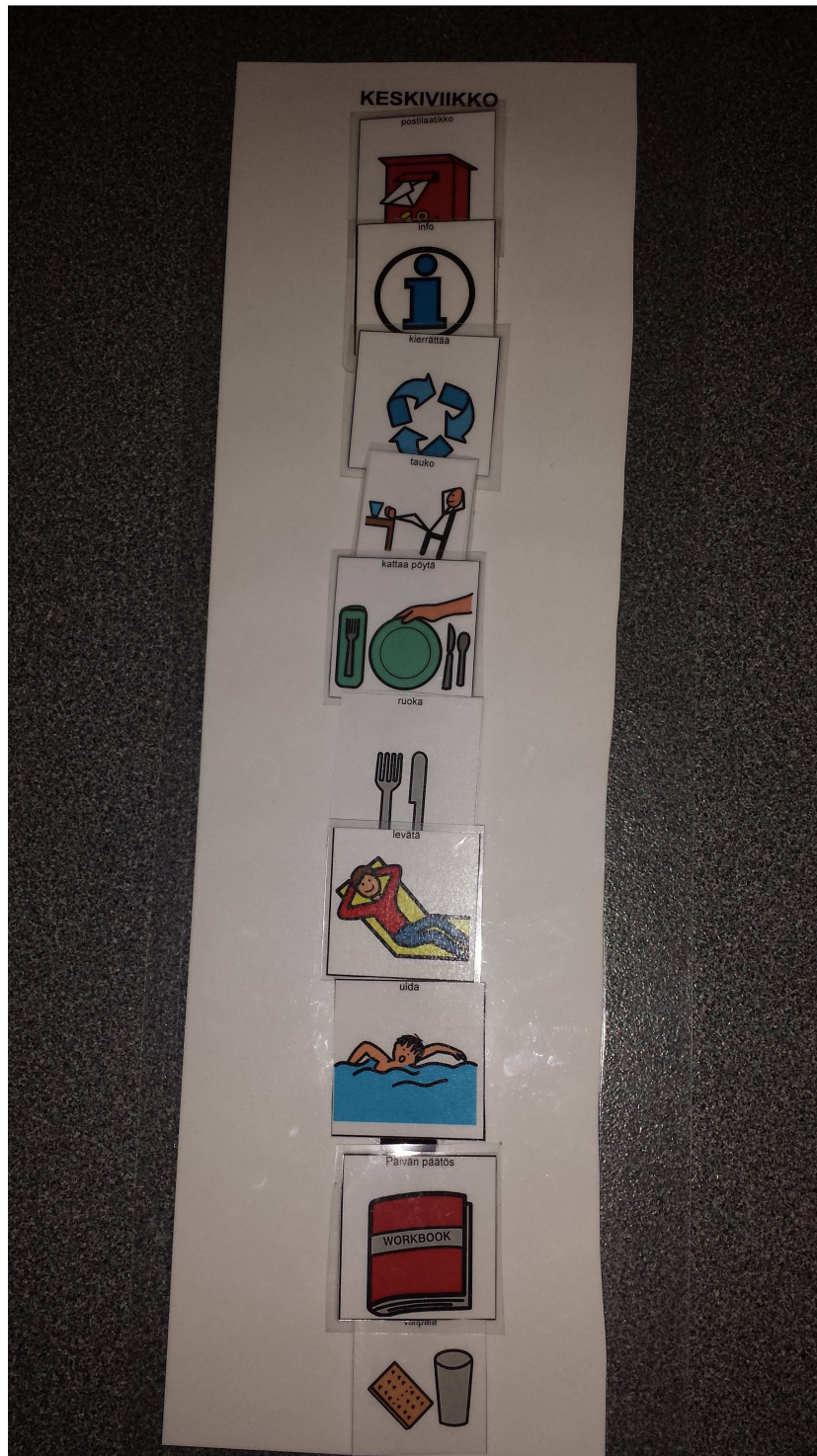

MIKÄ ON PÄIVÄSSÄ OLLUT TYHMÄÄ?

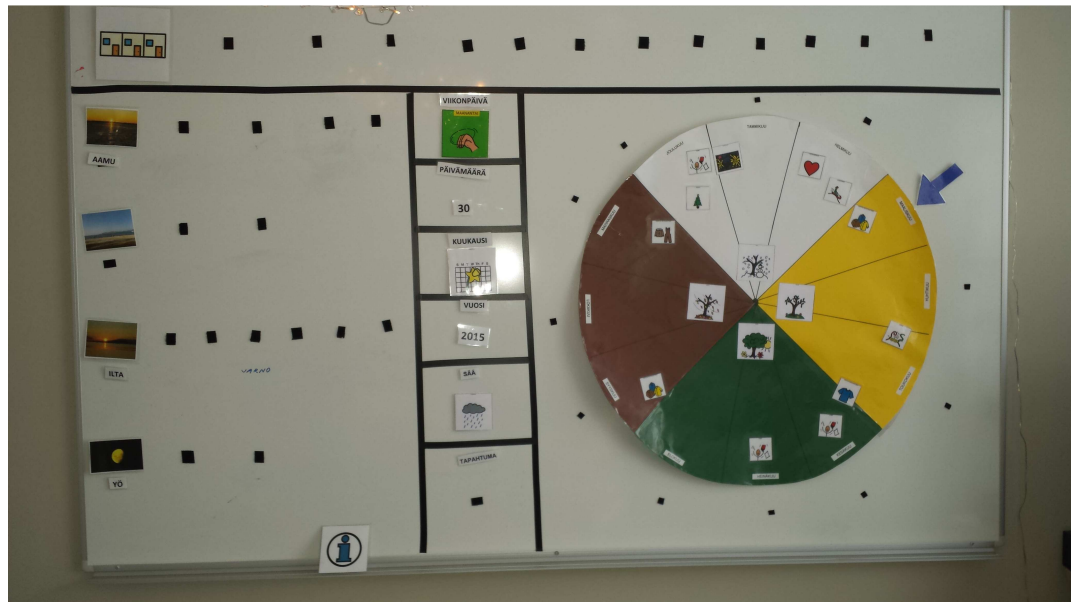
MILTÄ NYT TUNTUU?

MITÄ HALUAISIT TEHDÄ PÄIVÄTOIMINNASSA MYÖHEMMIN?

LIITE 7 KUVIA PÄIVÄTOIMINNASTA JA KOMMUNIKAATIO VÄLINEISTÄ
KUVA 3 KESKIVIIKON PÄIVÄJÄRJESTYS ASIAKKAALLE

KUVA 4 INFO TAULU. Taulusta on poistettu ryhmäkodin nimi ylhäältä, asiakkaiden kuvat ylhäältä ja vuorossa olevien työntekijöiden kuvat.

KUVA 5 INFOSSA KÄYTETYT PÄIVÄÄ KUVAAVAT TUOKSUT JA NIIDEN

KUVA 6 ASIAKKAIDEN TEKEMÄT TAULUT KÄDENTAIIDOISSA

